

Halonen Susanna, Komulainen Mira

Sukatko sekaisin?

Lapsen toiminnanohjaukseen liittyvän konsultaatiopaketin yhteiskehittäminen päiväkodin henkilökunnan kanssa.

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti AMK

Toimintaterapia

Opinnäytetyö

24.4.2017

Tekijät	Halonen Susanna, Komulainen Mira
Otsikko	Sukatko sekaisin? -Lapsen toiminnanohjaukseen liittyvän konsultaatiopaketin yhteiskehittely päiväkodin henkilökunnan kanssa.
Sivumäärä	42 sivua + 5 liitettä
Aika	24.4.2017
Tutkinto	Toimintaterapeutti AMK
Koulutusohjelma	Toimintaterapian koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Toimintaterapia
Ohjaajat	lehtori Satu Aittomäki lehtori Ulla Vehkaperä
<p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli koota kahdelle itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivalle toimintaterapeutille konsultaatiopaketti lasten toiminnanohjauksen tukemiseksi päiväkodissa. Tarkoituksena oli lisätä ja syventää tietämystämme toiminnanohjauksesta ja tukemisen keinoista lasten päiväkotiarjessa. Halusimme samalla kerätä tietoa myös konsultaatiosta ja sen onnistumisen keinoista ja karikoista.</p> <p>Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin yhteiskehittelyn menetelmin kahden ryhmän avulla, jotka koostuivat kahden eri paikkakunnan päiväkotihenkilökunnasta. Yhteiskehittelyryhmien kanssa käsiteltiin lapsen toiminnanohjausta Inhimillisen toiminnan mallin käsitteiden - henkilö, ympäristö ja tekeminen - avulla.</p> <p>Tutkimuksemme mukaan lapsen oman toiminnanohjauksen käsite on laaja. Toiminnanohjaus on lapsen kykyä toimia suunnitelmallisesti ja joustavasti vastaten ympäristön vaatimuksiin. Asenneilmapiiri sekä lapsen arvostava ja yksilöllinen kohtaaminen ovat avainasemassa toiminnanohjauksen tukikeinoina. Myös ennakointi ja ennakoitavuus arjessa ovat tärkeitä toiminnanohjausta tukevia asioita. Onnistuneen konsultaation edellytyksenä on tasavertainen yhteinen ratkaisukeskeinen pohdinta. Ohimennen tapahtuva molemmin puoleinen tiedonsiirto on konsultaatiossa olennaista, mutta varsinaisiin konsultaatiopalaverihin on myös tarvetta. Avoimuus ja läpinäkyvyys työskentelyssä ovat yhteistyön perusta.</p> <p>Konsultaatiopaketti luotiin Book Creator -sovelluksen avulla tablettitietokoneelle. Konsultaatiopakettia on tarkoitus jatkossa käyttää yksittäisissä konsultaatiotilanteissa sekä tulevaisuudessa kehitettävän uuden palvelumuodon runkona. Tästä johtuen konsultaatiopakettia ei tässä yhteydessä julkaista.</p> <p>Lapsen oman toiminnanohjauksen haasteiden tunnistaminen ja tukeminen on tulevaisuudessa tärkeää, koska toiminnanohjauksen pulmat ovat usein kokemuksemme mukaan ali-arvostettuja ja väärinymmärrettyjä. Aikaisempien tutkimusten mukaan toiminnanohjauksen haasteet lapsuudessa saattavat ennustaa nuoruudessa ja aikuisiässä syrjäytymistä ja sosiaalisia ongelmia. Toiminnanohjauksen haasteiden tunnistaminen ja tukeminen lapsuudessa on siis tärkeää, koska näin voidaan ennaltaehkäistä myöhempien ongelmien syntymistä.</p>	

Avainsanat	Lapsen toiminnanohjaus, Inhimillisen toiminnan malli, konsultatio, yhteiskehittely
------------	--

Authors Title Number of Pages Date	Halonen Susanna, Komulainen Mira Hickledy-Pickledy Socks? Co-Creating a Consultation Package on Children's Executive Functions with Kindergarten Personnel. 42 pages + 5 appendices 24.4.2017
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Specialisation option	Occupational Therapy
Instructors	Satu Aittomäki, Senior Lecturer Ulla Vehkaperä, Senior Lecturer
<p>The purpose of this study was to make a consultation package for two Occupational Therapists who are self-employed workers. The purpose was to increase our knowledge about executive functions and the ways on how to support children in kindergarten. We also wanted to gather information about consultation, how to succeed in it and how to avoid its failures.</p> <p>This study was made as qualitative research. Material was collected as co-creation in two groups from kindergarten personnel in two different municipalities. With these two groups we discussed children's executive functions with the concepts of the Model of The Human Occupation. The concepts are person, environment and doing.</p> <p>The concept of executive functions in childhood is very wide. It means children's ability to perform systematically and flexibly according to the demand of the environment. The attitudes towards the child and meeting the child in an individual and appreciative way are the most important factors in supporting the executive functions. Successful consultation requires equal and shared reasoning. Exchanging the knowledge informally is important, but there is also a need to organize meetings for dialogue. Openness and transparent ways to work are the foundations of the collaboration.</p> <p>The consultation package was created for tablet by Book Creator application. Our aim is to use the consultation package in the future in a consultation situations but also as a framework in the new service that we are going to provide. This is the reason why the consultation package is not published as a part of this study.</p> <p>In the future it is important to recognize and support children's challenges with executive functions. We believe that these difficulties are undervalued and misunderstood. Earlier studies show the link between problems in executive functions in the childhood and social problems and exclusion later in the adulthood. Future problems might be prevented if children get the support they need with executive functions.</p>	

Keywords	Children´s executive functions, Model of Human Occupation, consultation, Co-Creation

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tavoitteet	3
3	Inhimillisen toiminnan malli	4
4	Lapsen toiminnanohjaus	7
4.1	Toiminnanohjauksen haasteet	10
5	Konsultaatio	12
6	Tiedonhankintamenetelmät	15
6.1	Menetelmänä yhteiskehittely	16
6.2	Ryhmiä kokoonpano	16
7	Yhteiskehittely päiväkotihenkilökunnan kanssa	18
7.1	Ensimmäinen yhteiskehittely	21
7.2	Toinen yhteiskehittely	22
7.3	Kolmas yhteiskehittely	23
8	Tulokset	24
8.1	Lapsen toiminnanohjauksen haasteet ja tukeminen	24
8.1.1	Henkilö (tahto, tottumus, suoritus)	24
8.1.2	Tekeminen (taidot, osallistuminen, suoriutuminen)	25
8.1.3	Ympäristö (fyysinen ja sosiaalinen)	26
8.2	Konsultaatio	27
8.2.1	Konsultaation hyvät käytänteet	27
8.2.2	Konsultaation karikat	28
9	Johtopäätökset	30
9.1	Mitä on toiminnanohjaus ja kuinka tukea lasta arjessa?	30
9.2	Toimiva konsultaatio ja sen karikat	32
10	Konsultaatiopaketti	35
12	Pohdinta	37

Liitteet

Liite 1. Lupa-anomus opinnäytetyön tekemiseen

Liite 2. Tiedote ryhmäläisille

Liite 3. Ensimmäisen yhteiskehittelykerran runko

Liite 4. Toisen yhteiskehittelykerran runko

Liite 5. Palautekysely yhteiskehittelyryhmäläisille

1 Johdanto

Olemme pitkään työskennelleet lasten toimintaterapeutteina itsenäisinä ammatinharjoittajina. Asiakkaillamme on usein toiminnanohjauksen pulmia, mutta se on vain harvoin varsinainen syy tulla toimintaterapiaan. Toiminnanohjauksen pulmat lapsen arjessa saattavat näyttäytyä muun muassa toiminnan hajanaisuutena, aloittamisen vaikeutena tai omaehtoisuutena. Tästä johtuen haasteiden tunnistaminen toiminnanohjauksen vaikeuksiksi saattaa olla haastavaa ja sekaantua esimerkiksi käytöshäiriöihin. Nämä lapset saattavat tulla näin väärin ymmärretyiksi, eivätkä he saa arjessa tarvitsemiaan tukitoimia, esimerkiksi toiminnan ohjeita pilkottuina pienempiin osiin.

Lapsen arjen haasteisiin sekä vanhemmat että päiväkodit toivovat apua ja ohjausta. Kotien ja päiväkotien kanssa tehtävään yhteistyöhön koemme tarvitsevamme syvempää tietoa toiminnanohjauksesta ja sen tukemisen keinoista. Näin pystymme työssämme perustellummin tuomaan esiin, että lapsen käyttäytyessä haastavasti, saattaa olla kysymys toiminnanohjauksen ongelmasta. Syntyi ajatus selkeän konsultaatiopaketin luomisesta, jotta toiminnanohjauksen osa-alueet ja tukikeinot tulisivat paremmin näkyviksi ja olisivat näin helpommin siirrettävissä lapsen arkeen.

Arkityöstämme nousee myös tarve tarkastella ja tutkia ohjausta ja konsultointia tarkemmin, jotta konsultaatiosta tulisi ammatillisempaa, laadukkaampaa ja päiväkotien henkilökunnan tarpeita vastaavaa.

Lähdimme luomaan konsultaatiopakettia tukemaan yksittäisiä konsultaatiotapahtumia. Jatkossa sen avulla voisi lisätä myös tietoa toimintaterapiasta niin päiväkodin henkilökunnan kuin vanhempienkin keskuudessa. Toimintaterapian tunnettavuuden lisääminen on tärkeää, jotta toimintaterapian jalansija pysyy vahvana lasten kuntoutuksessa. Mielestämme toimintaterapeuteilla on hyvät tiedot ja taidot tunnistaa ja tukea toiminnanohjauksen haasteissa.

Konsultaatiopaketin taustateoriaksi valittiin Inhimillisen toiminnan malli, jonka mukaan toiminta syntyy henkilön ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Mallissa tulevat näkyväksi myös toiminnanohjauksen eri osatekijät, kun toimintaa tarkastellaan henkilön, tekemisen ja ympäristön käsitteiden kautta. Konsultaatiopaketin taustalle haettiin tietoa

toiminnanohjauksesta. Kirjallisuudesta saatua tietoa halusimme syventää päiväkotihenkilökunnan avulla. Valitsimme yhteiskehittelyn menetelmän päiväkotihenkilökunnan kanssa, jotta saisimme lisää käytännön tietoa, kuinka lapsen toiminnanohjaus ja sen haasteet näkyvät lasten arjessa päiväkodissa. Halusimme myös kartoittaa päiväko-deissa käytössä olevia tukikeinoja. Yhteistyökumppaneina tässä opinnäytetyössä ovat Hyvinkään ja Lohjan varhaiskasvatus. Molemmille paikkakunnille koottiin neljän hengen yhteiskehittelyryhmät.

Tässä opinnäytetyössä kuvaamme aluksi Inhimillisen toiminnan mallia ja sen käsitteitä. Sen jälkeen kuvailemme yhteiskehittelyryhmien prosessia ja toimintaa sekä ryhmien tuottaman aineiston tuloksia. Johtopäätöksissä kootaan kirjallisuuden ja yhteiskehittelyn aineistot yhteen meidän omien näkemystemme kanssa. Näin konsultaatiopaketti luotiin. Konsultaatiopaketti on kuvailtu tässä työssä, mutta se ei ole työn liitteenä tai julkaistava, koska se on jatkossa tämän työn tekijöiden työväline ja kuuluu liikesalaisuuden piiriin.

Lähdimme toteuttamaan tätä opinnäytetyötä, jotta meidän oma ammatti-identiteettimme toimintaterapeutteina vahvistuu ja pystymme jatkossa tuomaan toimintaterapian ydinosaamisen paremmin näkyväksi yhteistyökumppaneiden kanssa työskennellessämme.

2 Opinnäytetyön tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka toimintaterapeutti konsultoi päiväkotihenkilökuntaa tukemaan lasta, jolla on toiminnanohjauksen haasteita.

Tämän opinnäytetyön avulla luodaan kahdelle itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivalle toimintaterapeuteille konsultaatiopaketti, jonka aiheena on lapsen toiminnanohjauksen tukeminen päiväkodin arjessa.

Tavoitteena on koota konsultaatiopakettiin tietoa:

- Mitä on lapsen toiminnanohjaus?
- Kuinka tukea lasta arjessa, jos lapsella on toiminnanohjauksen haasteita?

Tavoitteena on saada tietoa konsultaatiosta:

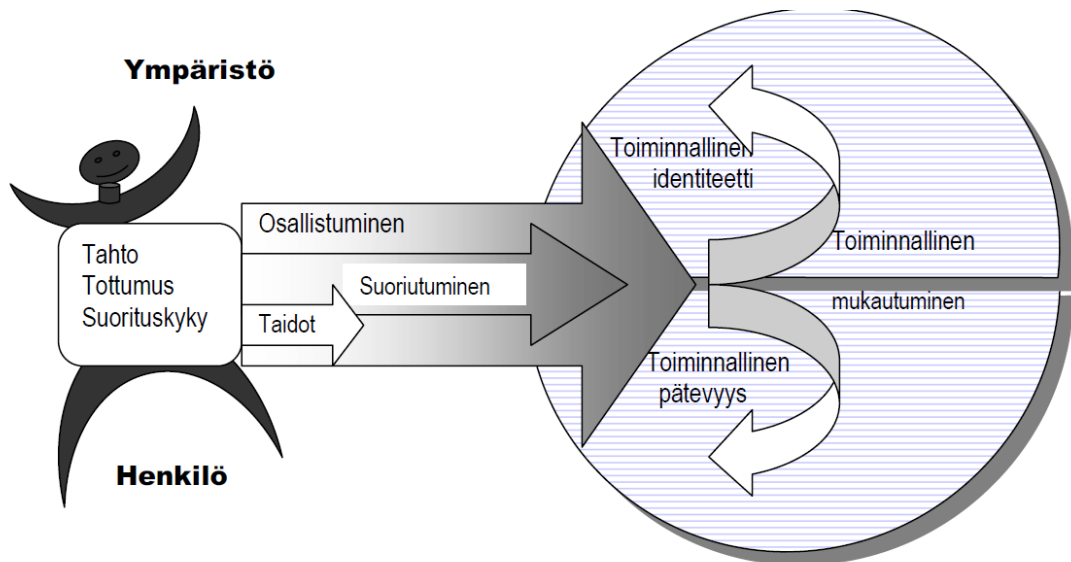
- Mitä on konsultaatio?
- Konsultaation hyvät käytänteet.
- Konsultaation karikot.

Opinnäytetyö lisää ja syventää myös meidän omaa tietämystämme toiminnanohjauksesta ja sen tukemisen keinoista lasten arjessa päiväkodissa. Pitkän aikavälin tarkoituksena on luoda konsultaatiopaketin avulla uusi palvelumuoto kahdelle itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivalle toimintaterapeutille.

3 Inhimillisen toiminnan malli

Inhimillisen toiminnan malli (The Model of Human Occupation, MOHO) on kansainvälisesti käytetty toimintakeskeinen toimintaterapian malli. Mallin käsitteiden avulla voidaan ymmärtää ihmisen motivoitumista toimintaan, toimintojen jäsentymistä sekä ihmisen, toiminnan ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. (Hautala – Hämäläinen – Mäkelä – Rusi-Pyykönen 2011: 234.)

Inhimillisen toiminnan mallin eli MOHOn mukaan ihmisen tekeminen syntyy henkilön ja ympäristön olosuhteiden välisessä vuorovaikutuksessa. Tähän vaikuttavat niin ihmiseen liittyvät eri elementit kuin ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja rajoitteetkin. (Forsyth – Parkinson: 7) Kuviossa 1. on kuvattu MOHOn käsitteet ja niiden väliset suhteet.

Kuvio 1. Inhimillisen toiminnan mallin keskeiset käsitteet ja niiden välinen dynamiikka (Forsyth – Parkinson, 10)

MOHOn mukaan **henkilön** nähdään siis koostuvan kolmesta elementistä, jotka vaikuttavat toimintaan joko toimintaa tukevasti tai sitä rajoittavasti. Ensimmäinen henkilön elementeistä on tahto, joka muodostuu arvoista, henkilökohtaisesta vaikuttamisesta ja mielenkiinnon kohteista. Toinen henkilön elementeistä on tottumus, joka koostuu henkilön tavoista ja rooleista. Kolmas henkilön elementeistä on suorituskyky, joka mahdollistaa arjen toiminnoista suoriutumisen ja siihen sisältyy lihaksiston, luuston, hermoston sekä sydän- ja verenkiertoelimistön toimintoja ja henkisiä tai kognitiivisia taitoja, kuten muisti ja suunnittelukyky. (Forsyth – Parkinson: 7-9)

MOHOn mukaan **tekeminen** jaetaan kolmeen toiminnalliseen tasoon, jotka ovat osallistuminen, suoriutuminen ja taidot. Osallistuminen on sitoutumista päivittäiseen toimintaan, esimerkiksi työhön tai leikkiin. Suoriutuminen on toiminnan suorittamista esimerkiksi kirjan lukeminen. Taidot voidaan MOHOn mukaan jakaa kolmeen ryhmään: motorisiin -, prosessuaalisiin - ja kommunikaatiotaitoihin. (Kielhofner 2008: 101-109; Forsyth – Parkinson, 7-12.) Lapsi osallistuu päiväkodin arkeen ja hän suoriutuu tekemisistään omien taitojensa ja suorituskykensä mukaisesti.

Ympäristö vaikuttaa jatkuvasti toimintaan, eikä toimintaa voida tarkastella ilman ympäristön vaikutuksen ymmärtämistä (Kielhofner 2008: 12). Ympäristön fyysiset ja sosiaaliset tekijät muodostavat yhdessä toimintaympäristön, joka mahdollistaa tai estää toimintaa. Fyysiseen ympäristöön kuuluvat tila ja esineet. Sosiaaliseen ympäristöön kuuluvat erilaiset ryhmät. Ympäristötekijöihin kuuluvat myös kulttuuriset, poliittiset ja taloudelliset tekijät. (Kielhofner 2008: 85-97; Hautala ym. 2011: 234-248.) Lapsen toimiessa päiväkotiympäristössä hänen toimintaansa vaikuttavat päiväkodin tilat ja välineet. Lapsiryhmä ja lasta hoitavat aikuiset vaikuttavat osaltaan lapsen toimintaan. Lisäksi vaikuttava tekijä ovat päiväkodin sisäinen kulttuuri sääntöineen ja sopimuksineen.

Nämä edellä luetellut asiat yhdessä auttavat **toiminnallisen identiteetin** rakentumisessa. Toiminnallinen identiteetti on henkilön käsitys siitä, millainen toimija hän on ja millaiseksi hän haluaa tulla. Toiminnalliseen identiteettiin kuuluu myös roolien ja ihmissuhteiden kautta syntyvä henkilön käsitys siitä, kuka hän kokee olevansa. Ihmisen toiminnallinen historia vaikuttaa toiminnallisen identiteetin rakentumiseen. (Kielhofner 2008: 106.) Lapsen toimintakykyyn vaikuttaa se minkälainen historia ja kokemus lapsella on itsestään toimijana sekä millainen rooli hänellä on päiväkodissa.

Toiminnallinen pätevyys tarkoittaa sitä, kuinka ihminen voi toteuttaa omaa osallistumistaan toimintaan muun muassa omien arvojensa, rooliensa ja velvollisuuksiensa puitteissa (Kielhofner 2008:107).

Ihmisen toiminnallinen identiteetti ja toiminnallinen pätevyys tuottavat adaptaation eli mukautumisen itse toimintaan tietyssä ympäristössä. **Toiminnallinen mukautuminen** on seurausta elämän toimintoihin osallistumisesta. Se tapahtuu ajan kuluessa tietyssä ympäristössä henkilön myönteisen toiminnallisen identiteetin ja pätevyyden saavuttamisen myötä. (Kielhofner 2008: 107; Hautala ym. 2011: 248.) Lapsi pystyy mukautumaan päiväkodin vaatimuksiin, mutta toisaalta hän voi toteuttaa itselleen merkittäviä asioita omalla tavallaan. Lapselle muodostuu käsitys siitä, että hän pärjää arjessa.

Lapsen taidot, tavat ja rutiinit yhdessä ympäristön kanssa muokkaavat lapsen toimintaa ja osallistumista arkeen. Mielestämme nämä asiat yhdessä lapsen toiminnallisen identiteetin ja lapsen pätevyyden tunteen kanssa ovat huomioitavia asioita, kun tarkastellaan lapsen toiminnanohjauksen taitoja ja erityisesti, kun pohditaan toiminnanohjauksen haasteita ja keinoja tukea lasta niiden parissa.

4 Lapsen toiminnanohjaus

Toiminnanohjauksen määritelmästä ei ole yksimielisyyttä. Sekä Hautala ym. (2011) että Loukusa ym. (2011) toteavat, että toiminnanohjauksen teorioita on useita, asiaa määritellään hiukan eri näkökulmista ja määritelmään sisällytetään vaihtelevasti erilaisia toimintoja. (Hautala ym. 2011: 261; Loukusa S. – Kunnari S. – Vedenkannas U 2011: 37.) Olemme koonneet tähän toiminnanohjauksen määritelmiä eri lähteistä.

Loukusan ym. (2011) mukaan toiminnanohjauksella tarkoitetaan sellaisia kognitiivisia prosesseja, jotka mahdollistavat toiminnan suunnittelun, kognitiivisen joustavuuden, itesesäätelyn ja toiminnan toteuttamisen. (Loukusa 2011: 37.) Cramm ym. (2013) liittävät mukaan toiminnanohjaukseen myös kykyä yhdistellä tietoa ja asettaa tavoitteita sekä muistaa asioita. Pitää osata tarkkailla itseään, priorisoida asioita ja vaihtaa tarvittaessa ajattelutapaa. (Cramm H. – Krupa T. – Missiuna C. – Lysaght R.M. – Parker K. 2013: 139.)

HUS:n määritelmän mukaan toiminnanohjaus on tarkkaavuuden kanssa päällekkäinen käsite. (HUS n.d.) Rantanen ym. (2013) toteavat, että tarkkaavuus voidaan ymmärtää toiminnanohjauksen osatoiminnoksi. Tarkkaavuudella tarkoitetaan tässä kykyä itse ohjata havaitsemistaan tilanteen tai tehtävän kannalta olennaiseen asiaan. Se ei ole itsenäinen toiminto vaan koostuu eri osatekijöistä, joita ovat muun muassa tarkkaavuuden kohdentaminen ja ylläpitäminen sekä impulssien kontrolloiminen ja hillitseminen. (Rantanen – Nieminen – Vierikko 2013: 9.)

Toimintaa voidaan kuvata tekemisen prosessina, eräänlaisena juonellisena tapahtumaketjuna. Toiminnan loppuun saattaminen vaatii, että kykenemme ajassa ja tilassa järjestämään nämä sarjalliset tapahtumat. Sitä varten täytyy hallita itse tekemisen prosessia. Tarvitsemme siis prosessitaitoja ohjataksemme ja mukauttaaksemme tekojamme toimiessamme. Toiminta vaatii tiettyä intensiteettiä ja valikoivaa huomion kiinnittämistä tehtävään. (Rintala – Ahonen – Cantell – Nissinen toim. 2000: 190-192.) Toiminnan prosessin läpi viemiseen tarvitaan toiminnanohjauksen taitoja.

Ihmisen aivokuoren otsalohkot ovat keskeinen alue tavoitteellisen toiminnan ja ajattelun kannalta. Tämä alue on viimeisenä kypsyvä aivoalue, ja toiminnanohjauksen kehitys on yhteydessä sen kehitykseen. Tästä syystä toiminnanohjauksen taidot kypsyvät varhais-

aikuisuuteen saakka. (Paavilainen 2016: 268, Loukusa ym. 2011: 38.) Toiminnanohjauksen osa-alueiden kehitys voi tapahtua toisistaan erillään, eikä se välttämättä ole lineaarista. Ensimmäisinä kehittyvät tarkkaavuuden kohdentaminen, inhibitio eli lapsen kyky ehkäistä ja pysäyttää toimintaansa sekä työmuisti. (Paavilainen 2016:257.)

Kielen kehityksellä on merkittävä rooli tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen kehityksessä. Puheella on toimintaa ohjaava funktio. Aluksi vanhempi ohjaa lapsen toimintaa ääneen puhumalla. Vähitellen lapsi oppii ohjaamaan toimintaansa itse puhumalla ääneen. Vähitellen sisäinen puhe kehittyy ja toiminnanohjailu tapahtuu kouluikään mennessä entistä enemmän ajattelun kautta. (Rantanen ym. 2013: 11, Aro – Laakso 2011: 45.) Kielen avulla myös ympäristö ohjaa lasta, jäsentää tapahtumia sekä välittää odotuksia ja sääntöjä (Aro – Laakso 2011: 54).

Paavilainen (2016) korostaa, että ihmisen on pystyttävä oppimaan sääntöjä, miten kussakin tilanteessa toimitaan. On pystyttävä estämään itseään toteuttamasta sellaisia toimintamalleja, jotka eivät sillä hetkellä ole tarkoituksenmukaisia. On tärkeää pystyä muokautumaan nopeasti sellaisiin ympäristön muutoksiin, joissa aiemmin toimineet säännöt eivät olekaan päteviä, vaan on siirryttävä käyttämään toisenlaisia. (Paavilainen 2016: 275-277.)

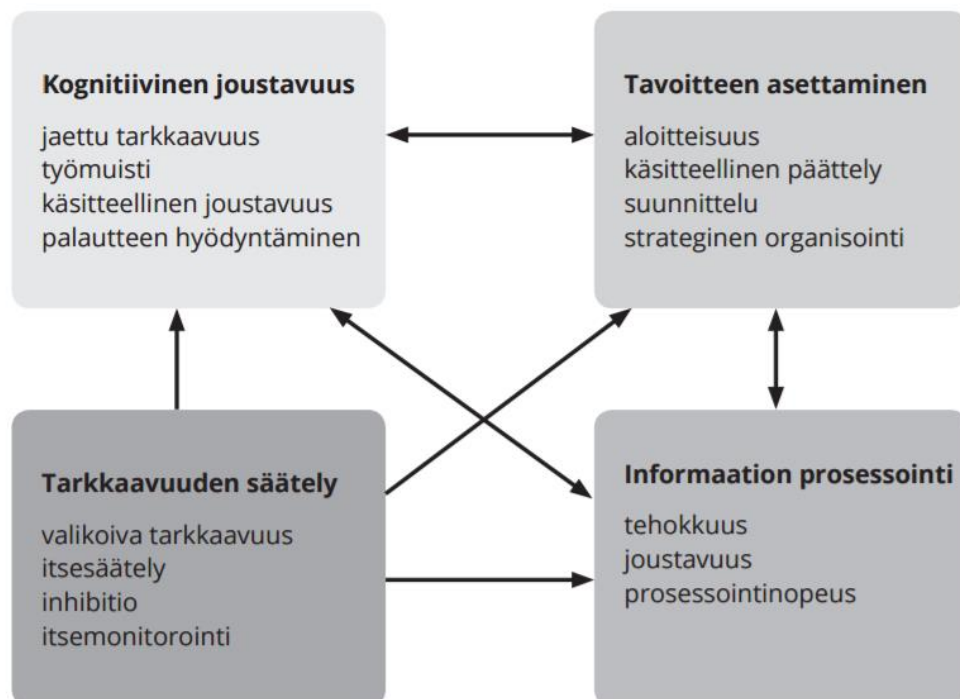
Taitavan toiminnan psykologian kirjassa puhutaan sisäisistä malleista, jotka ohjaavat taitavaa toimintaa. Sisäiset mallit ovat pysyviä toimintaa sääteleviä muistiaineiksia, jotka toimivat vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Taitava toimija etsii ympäristöstään jatkuvasti vihjeitä, jotka aktivoivat tietyn sisäisen mallin, ja tämän mallin avulla ihminen ohjaa toimintaansa. Mitä taitavamman toimijasta on kyse, sitä enemmän hänellä on yleisiä toimintaa ohjaavia malleja, joilla hän selviytyy myös uusista ja erilaisista tilanteista. (Niemi – Keskinen 2002: 46-47.)

Etuotsalohkojen yhtenä tehtävänä on sovittaa toiminnanohjauksessa järki ja tunteet yhteen. Tunteisiin liittyvät, kehosta tulevat vihjeet ovat tärkeä osa toiminnanohjausta. (Paavilainen 2016:288.) Isomäen (2011) mukaan toiminnanohjauksen yksi osatekijä on tunteiden säätely. Se on kykyä säädellä omia tunteitaan suhteessa tilanteen vaatimuksiin ja ärsykkeeseen. (Isomäki 2011:20.)

Lapsen toiminnanohjauksen haasteet voivat näyttäytyä täysin erilaisina eri fyysisissä ja psyykkisissä ympäristöissä. Aikaisemmat kokemukset vallitsevista ympäristöistä muokkaavat lapsen toimintaa ja kokemusta itsestään toimijana. (Forsyth – Parkinson: 7-12.) Toiminnanohjauksen taitojen puutteellisuus liittyy moniin kehityksellisiin häiriöihin, kuten tarkkaavuushäiriöön ja autismiin. (Loukusa ym. 2011: 37.)

Toiminnanohjaus on siis monien eri prosessitaitojen summa, joka sisältää muun muassa joustavuutta, ympäristön vihjeiden lukemista ja erilaisten toimintamallien käyttöä tilanteen vaatimalla tavalla. Hyvät toiminnanohjauksen taidot mahdollistavat lapsen suoriutumisen ja osallistumisen päivittäiseen elämäänsä sujuvalla tavalla. Erilaisista painotuksista huolimatta toiminnanohjauksen määritelmässä kiteytyy käsitys siitä, että toiminnanohjaus muodostaa kontrollijärjestelmän, joka säätelee ajatuksia, tunteita, tekoja ja toimintaa. (Rantanen ym 2013: 9.) Juusolan mukaan toiminnanohjausta tarvitaankin arkielämässä päivittäin koko ajan, ja sen merkitys elämänlaadun ja sen antaman sisällön kannalta on merkittävä (Juusola 2012: 167-171).

Seuraavassa kuviossa on mielestämme hyvin kuvattu toiminnanohjauksen osatekijät ja niiden suhteet toisiinsa.

Kuvio 2. Toiminnanohjauksen kontrollijärjestelmä osatoimintoinen Anderssonin mukaan (Rantanen ym. 2013)

Havaitsimme kirjallisuudessa puhuttavan myös itsesäätelystä ja itsesäätelytaidoista, jotka kuvattiin vastaavina kuin toiminnanohjauksen määrittelyt. Arkikielessä ja kirjallisuudessa ovat siis käytössä käsitteinä toiminnanohjaus, oman toiminnan ohjaus ja ohjailu sekä itsesäätelytaidot. Tässä työssä käytämme jatkossa käsitteenä lapsen toiminnanohjaus.

4.1 Toiminnanohjauksen haasteet

Rantanen ym. (2013) kuvaavat toiminnanohjauksen haasteita seuraavasti: **Vaikeudet kognitiivisessa joustavuudessa** saattavat näkyä lapsen juuttumisena tiettyyn toimintamalliin ja jäykkänä toimintana, jolloin rituaalit ovat tärkeitä. Lapsen on vaikeaa sopeutua muuttuviin ja uusiin tilanteisiin. **Vaikeudet tavoitteiden asettamisessa** voivat näyttäytyä organisoinnin vaikeutena siten, että lapsi käyttää tehottomia strategioita. Lapsi luottaa aiemmin oppimiinsa strategioihin. Käsitteellinen ajattelu voi olla vaikeaa. **Vaikeudet tarkkaavuuden säätelyssä** näkyvät lapsen toiminnassa impulsiivisuutena ja itsekontrollin puutteena. Lapsen tarkkaavuus saattaa herpaantua ja tehtävien loppuun saattaminen voi olla vaikeaa. Lapsi tekee virheitä, joiden korjaaminen itsenäisesti ei onnistu. Lapsella on mahdollisesti ymmärtämisen vaikeuksia, tai annetut ohjeet unohtuvat. **Informaation prosessoinnin vaikeudet** voivat ilmetä lapsen toiminnassa puheen tuottamisen vaikeutena ja vastaukset saattavat tulla viiveellä ja epäröiden. Lapsen toiminta voi olla hidasta ja katkeilevaa. (Rantanen ym. 2013: 21-23.)

Toiminnanohjauksen haasteista eri osa-alueet korostuvat eri ikäkausina. Varhaislapsuudessa korostuu ylivilkkaus, joka näkyy lapsen malttamattomuutena istua paikoillaan, jatkuvana liikkumisena ja hangoitteluna aikuisia vastaan. Kouluiässä esiin nousevat keskittymisongelmat ja alisuoriutuminen. Silloin korostuvat myös vaikeudet pärjätä sosiaalisissa tilanteissa. Sosiaaliset ongelmat, tunne-elämän vaikeudet ja sopeutumisvaikeudet näkyvät aikuisiässä. Muun muassa perhe- ja päihdeongelmat nousevat riskitekijöiksi. (Rantanen ym. 2013: 17-21.)

Toiminnanohjauksen puutteet voidaan siis arjessa huomata impulsiivisena toimintana, hitautena ja tuottamattomuutena, juuttumisena tai heikkona ongelmanratkaisukykyinä

(Loukusa ym. 2011: 37). Toiminnanohjauksen vaikeudet tulevat esiin erityisesti tilanteissa, joissa lapsi työskentelee yksin ilman aikuisen kontrollia, tai tilanteissa, joissa lapsen oma sisäinen motivaatio on alhainen. (Huotari – Tamski 2010:122).

Cramm ym. (2013) tuovat esiin, että lapsen toiminnanohjauksen vaikeudet tulevat usein aikuisten toimesta väärin ymmärretyiksi. Lasten katsotaan usein olevan laiskoja, motivoitumattomia tai käyttäytyvän haastavasti. Toiminnanohjauksen vaikeuksista ”kärsivien” lasten tarpeet eivät tule huomatuiksi ja kohdatuiksi vaikeuksista huolimatta. Siksi he ovat riskiryhmässä saada toissijaisia mielenterveysongelmia, ja syrjäytymisvaara kasvaa koko loppuelämäksi. (Cramm H. ym. 2013:139.)

5 Konsultaatio

Toimintaterapiassa puhutaan usein sekaisin ohjauksesta ja konsultaatiosta, kun keskustellaan lapsen asioista toisen ammattikunnan edustajan kanssa. Tilanne voi olla sekä ohjausta että konsultaatiota, eikä mielestämme niitä tarvitse edes erotella toisistaan. Myös tutustumassamme kirjallisuudessa puhutaan usein rinnakkain konsultaatiosta ja ohjaamisesta.

Toimintaterapianimikkeistön (2016) mukaan toimintaterapeutti ohjaa asiakasta ja hänen lähiympäristöään toimintakokonaisuuksien hallinnassa, muun muassa asiakkaan itsestä huolehtimisessa, kotielämässä, vapaa-ajan toiminnassa ja leikissä. Toimintaterapian tavoitteena on asiakkaan mahdollisimman turvallinen ja itsenäinen toiminta. Toimintaterapeutin työhön kuuluu yhteistyö asiakkaan, hänen omaistensa ja tukiverkostonsa kanssa. Työnkuvaan kuuluu myös osallistuminen asiakkaan hoitoon liittyviin neuvotteluihin sekä tiedottaminen asiakkaan toimintaterapiasta muulle henkilökunnalle. (Savolainen T. – Aralinn V. 2016: 24-26).

Hanhela (2012) on opinnäytetyössään tutkinut toimintaterapeutin toteuttamaan ohjausta. Toimintaterapeutit pyrkivät kaksisuuntaiseen kumppanuuteen ja vuorovaikutukseen lapsen lähiverkoston kanssa. Siinä osapuolet käyvät keskustelua löytääkseen ratkaisuja, jotta lapsen toiminnallinen suoriutuminen mahdollistuu. Ohjaus voi olla myös vinkkien antamista arjen helpottamiseksi. Ohjauksen tarve voi korostua, jos lapsella on esim. haastavaa käyttäytymistä. (Hanhela 2012:50.)

Konsultoidessaan toimintaterapeutti kuuntelee kaikkien osapuolten näkökulmat ja koostaa niitä yhteen, mikä mahdollistaa sen, että yhteistyökumppanit ja asiakkaat voivat tehdä omia valintojaan toimintatapojen suhteen. Toimintaterapeutin on hahmotettava asiakkaan kokonaistilanne sekä hallittava hyvät ja monipuoliset vuorovaikutustaidot, jotta yhteistyön tekeminen monialaisesti onnistuu. Konsultoidessaan toimintaterapeutti joutuu suunnittelemaan, neuvottelemaan ja mahdollisesti myös opettamaan asiakasta ja tämän lähiympäristön henkilöitä, jotta asiakas pystyy toimimaan toimintakykynsä mukaisesti. (Hautala ym. 2011, 220.)

Myös Enothen (2008) mukaan toimintaterapeutin pätevyyteen kuuluu kyky luoda yhteistyösuhde, konsultoida ja ohjata asiakkaita, perheenjäseniä, työryhmän jäseniä sekä

muita asianosaisia. Tavoitteena on mahdollistaa asiakkaan toimintaan osallistuminen. (Enothe 2008,52-54.)

DeMeulder (2017) on tutkimuksessaan tutkinut koulun ja toimintaterapeuttien yhteistyötä. Hänen mukaansa toimintaterapeutin ja opettajan näkökulmat lapsesta ovat erilaiset. Toimintaterapeutti tarkastelee lasta yksilönä muun muassa lapsen valmiuksien tasolla, kun taas opettaja tarkastelee lasta opetuksen ja oppimisen kautta ryhmän jäsenenä. Jos lasta tarkastellaan liian tiukasti oman ammatin näkökulmasta, yhteistyö voi olla hankalaa. De Meulder kuvaakin keskustelun tärkeäksi yhteistyömuodoksi. (De Meulder 2017:34.)

Kun terapeutti tulee yhteisön ulkopuolelta, on kasvokkain tapahtuva yhteistyö tärkeässä roolissa. Tällöin toimitaan yksittäisen lapsen asioissa. Kasvotusten kohdattaessa on mahdollista vaihtaa ajatuksia ja yhteisten tavoitteiden ja suunnitelmien tekeminen mahdollistuu. Nämä keskustelut toteutuvat usein ohimennen koulun arjen lomassa, terapiaikäntien yhteydessä. On kuitenkin tarvetta myös yhteiselle ajalle pohtia rauhassa arjen ratkaisuja tarvetta. (De Meulder 2017 33-34.) Sillä on merkitystä, millä tavoin asia esitellään ja paketoidaan. Esitetäänkö asia esimerkiksi asiantuntijan puheenvuorona vai maallikon tai vertaisen ehdotuksena. (Vehviläinen 2014:165.)

De Meulderin (2017) mukaan yhteistyö vaatii avoimuutta ja vastaanottamista, kunnioitusta ja luottamusta sekä molemmilta toisten työn tuntemista. Yhteistyön osapuolten on oltava valmiita vastaanottamaan toistensa näkemyksiä. Haluttomuus keskusteluun ja muutosten tekemiseen voivat olla yhteistyön esteenä. Ihmisten työskentelytavat ja -tyylit voivat olla erilaisia, eikä luottamuksen ja kunnioituksen ansaitseminen ole aina itsestään selvää. Yhteistyön yleisin muoto on konsultaatio. Konsultaatio voi tapahtua ohimennen, ja usein se alkaa ilmiön tasolla ja nimettömänä. (De Meulder 2017: 33-38).

Ohjauksessa haetaan keinoja, joiden avulla ohjattava voi tunnistaa omat tietonsa, taitonsa ja voimavaransa, arvioida toimintatapojensa toimivuutta, sekä harjoitella uusia tapoja ja osallisuutta. Tarkoituksena on, että ohjattavan toimintamahdollisuudet laajenevat. Tämä voi luoda tunteen rauhoittumisesta, varmuudesta, kykenemisestä, omasta paikasta ja kuulumisesta jonnekin. (Vehviläinen 2014; 20.)

Ohjaus on yhteistoimintaa, jossa tuetaan ja edistetään ohjattavan oppimis-, kasvu-, työ- tai ongelmanratkaisuprosesseja sellaisilla tavoilla, että ohjattavan toimijuus vahvistuu.

Hyvä ohjaus toteutuu kunnioittavassa, rakentavassa kohtaamisessa ja dialogisessa vuorovaikutuksessa. (Vehviläinen 2014: 12.)

Konsultaation tavoitteena on siis saada aikaan reflektiivinen työote ja toimintatapa. Pyrkimyksenä on syvemmän ymmärrystason löytäminen, työhön liittyvien kaavamaisuuksien ja sokeiden pisteiden purkaminen ja ajattelun kriittisyyden lisääntyminen. (Ojanen 2000: 26-27.)

Toimintaterapeutin antama ammatillinen konsultaatio tai ohjaus toiselle ammattikunnan edustajalle voidaan mielestämme mieltää samaksi asiaksi. Tässä työssä käytämme jatkossa ohjaus- ja konsultaatiotoiminnasta konsultaatio-nimikettä. Konsultaatio päiväkotihenkilökunnan kanssa on välttämätöntä, jotta lapsen toimintaterapiassa harjoittelemat asiat siirtyvät myös arkeen ja jotta toimintaterapeutti tuo tietämyksensä lapsen toimintakyvystä kaikkien tietoon.

6 Tiedonhankintamenetelmät

Tämä opinnäytetyö on laadullinen toimintatutkimus, johon aineisto kerätään päiväko- deista muodostetun 3-5 henkilön ryhmän kanssa yhteiskehittelyn menetelmin. Yhteiske- hittelyssä muodostetun aineiston lisäksi kerätään kirjallisuudesta aiheeseen liittyvää teo- riatietaa. Aineisto analysoidaan teorialähtöisesti Inhimillisen toiminnan mallia käyttäen. Tässä opinnäytetyössä kuvataan konsultaatiopaketin luomisen prosessi yhteiskehittelyn menetelmin. Konsultaatiopaketti ei ole julkaistavaa materiaalia, koska se on opinnäyte- työn tekijöiden työväline. Työn tekijät toimivat itsenäisinä ammatinharjoittajina, ja konsul- taatiopaketti työvälineenä kuuluu liikesalaisuuden piiriin.

Valitsimme laadullisen tutkimuksen, koska halusimme kartoittaa lastentarhanopettajilta tietoa siitä, miten lapsen toiminnanohjaus näkyy päiväkotiarjessa, miten sitä tuetaan ja millä keinoin. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen, ym- märtäminen ja tulkinnan antaminen. Sillä pyritään ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen. (Kananen 2014: 18.)

Tutkimuksen aineiston keräämiseen valitsimme ryhmäteemahaastattelun ja yhteiskehit- telyn menetelmän, koska halusimme saada kokemusasiantuntijoilta tietoa toiminnan oh- jauksesta ja tukikeinoista päiväkotiarjessa. Teemahaastattelujen ja kirjallisuudesta kerä- tyn aineiston avulla luodaan konsultaatiopaketti kahden itsenäisenä ammatinharjoitta- jana toimivan toimintaterapeutin käyttöön. Ryhmältä saadun palautteen ja tiedon avulla konsultaatiopakettia muokataan edelleen tarpeita vastaavaksi.

Teorialähtöisestä analyysistä puhutaan silloin, kun tutkimusaineiston analyysi perustuu jo olemassa olevaan teoriaan tai malliin (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006:15). Tähän työhön valitsimme Inhimillisen toiminnan mallin käsitteet ohjaamaan aineiston analyysiä, koska meidän esiyymmärryksemme toiminnanohjauksesta vastasi hyvin mallin käsitteitä ja se tuntui sopivan kuvaamaan myös päiväkodin arkea hyvin.

6.1 Menetelmänä yhteiskehittely

Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalalla, Hyvinvointi ja toimintakyky -yksikössä on luotu yhteiskehittelyn konsepti. Yhteiskehittely ei ole vain menetelmä tai keino haluttujen tavoitteiden saavuttamiseksi, vaan se on myös itsessään arvokasta toimintaa, joka on toimijoille miellyttävää ja lisää heidän hyvinvointiaan. Siten yhteiskehittelyä voidaan pitää päämääräsuuntautuneena yhteistoimintana. Se mahdollistaa kohteen tarkastelun monesta näkökulmasta ja yhteisen tiedon ja ymmärryksen rakentamisen tavalla, joka on osallistujille merkityksellistä. (Harra T. – Mäkinen E. – Sipari S. 2012: 3-7.)

Yhteiskehittely vaatii vetäjän tai vetäjät (esimerkiksi koordinaattorin, fasilitaattorin tai valmentajan). On huolehdittava, että yhteiskehittelyn prosessin punainen lanka pysyy kässissä, eli varmistettava, että prosessi etenee loogisesti. Myös yhteiskehittelyn menetelmien ja keinojen käyttö vaatii konkreettisia valmisteluja. Tällaisia ovat muun muassa paikkojen järjestäminen ryhmätyöskentelymuotoa tukevaksi eli ryhmittäytyminen ja asetuminen tilaan. Yhteiskehittelytilanteissa vetäjän on huolehdittava selkeästä aloituksesta ja asiaan orientoitumisesta sekä aikataulutuksesta. Vetäjällä on vastuu siitä, että yhteiskehittelyn tulokset kootaan napakasti kaikkien nähtäväksi ja dokumentoitavaksi. (Harra T. ym. 2012: 13-14.)

6.2 Ryhmien kokoonpano

Toimintaterapeuttitutkimuksen AMK-päivitysopintoihimme sisältyivät innovaatio-opinnot, joiden puitteissa toteutimme kyselytutkimuksen. Siinä kartoitimme lastentarhanopettajien tietämystä toimintaterapiasta sekä toiveita tulevaisuuden yhteistyöstä. Vastauksista nousee yhteistyön niukkuus, konkreettisen tiedon tarve toimintaterapiasta sekä tarve saada keinoja tukea lasta arjen haasteissa.

Kyselyn myötä vastaajissa heräsi kiinnostus meidän opintojamme kohtaan, ja ryhdyimme kokoamaan yhteiskehittelyryhmiä valmiiksi olemassa olevista verkostoistamme, jotka ovat muodostuneet työuriamme aikana. Ryhmäläiset valikoituivat oman kokemuksemme myötä henkilöistä, joiden kanssa koimme yhteistyön toimivaksi, myös ryhmäläisten innokkuus vaikutti valintaan. Ryhmäläisten ammatilla ei ollut valinnassa merkitystä. Lohjalla varhaiskasvatuspäällikön pyyntönä oli, että ryhmäläiset eivät ole saman päivä-

kotialueen työntekijöitä, jotta työskentelijäresurssit pysyvät hallinnassa. Hyvinkäällä varhaiskasvatuspäällikkö ehdotti, että ryhmäläiset olisivat samoista päiväkodeista, joihin keväällä toteutettiin opiskelujemme innovaatiokysely.

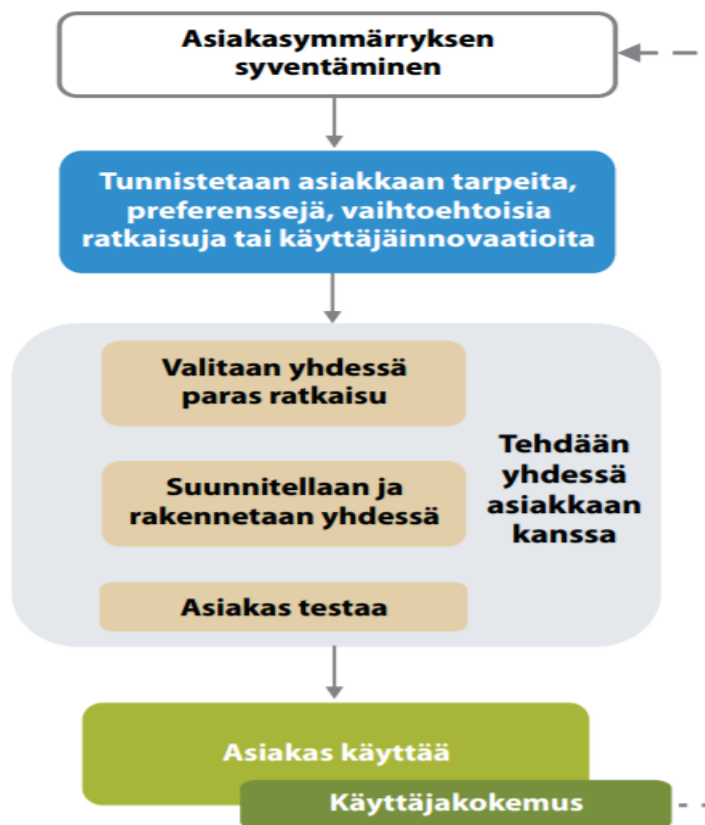
Luvat ryhmien kokoamiseen anottiin Hyvinkään ja Lohjan varhaiskasvatuspäälliköiltä. (Liite 1) ja ne saatiin sähköpostilla.

Kokosimme kaksi yhteiskehittelyryhmää, toisen Hyvinkäälle, toisen Lohjalle. Kahden ryhmän avulla saimme lisättyä opinnäytetyön luotettavuutta. Tarkoituksena on tulevaisuudessa myös tarjota verkostoihimme uudenlaista palvelua, jossa pystyisimme käyttämään opinnäytetyön konsultaatiopakettia esimerkiksi koulutustilaisuuksien alustuksena.

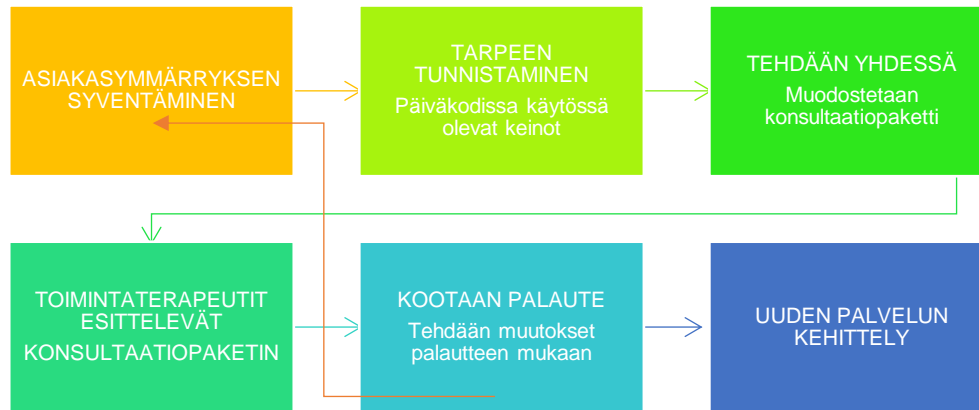
Ryhmäläisille lähetettiin tiedote ryhmästä (Liite 2) ja ensimmäinen tapaamiskerta sovittiin. Lohjan ryhmän kokoonpano oli kaksi lastentarhanopettajaa, yksi erityisavustaja sekä laaja-alainen erityislastentarhanopettaja. Hyvinkään ryhmän kokoonpano muodostui yhdestä erityislastentarhanopettajasta, lastentarhanopettajasta, ryhmäavustajasta ja lastenhoitaja.

7 Yhteiskehittely päiväkotihenkilökunnan kanssa

Tutustuimme asiakaslähtöiseen kehittämiseen ja sovelsimme sen prosessimallia työhömmme (Virtanen P. – Suoheimo M. – Lamminmäki S. – Ahonen P. – Suokas M. 2011: 36-37). Asiakaslähtöisessä kehittämisessä asiakas nähdään yksilönä, mutta tässä meidän työssämme asiakas on varhaiskasvatus eli päiväkodin henkilökunta. Kuviossa 3 on kuvattu asiakaslähtöisen kehittämistyön prosessi. Kuviossa 4 kuvaamme omiin tarpeisiimme muokattua prosessikuvausta. Tässä opinnäytetyössä keskitymme prosessin kahteen ensimmäiseen vaiheeseen. Kuvion alapuolelle on selvennetty prosessin vaiheet meidän työhömmme liittyen.

Kuvio 3. Asiakaslähtöinen kehittämismalli. (Virtanen P., Suoheimo M., Lamminmäki S., Ahonen P., Suokas M. 2011: 36-37)

Kuvio 4. Sovellettu kuvaus asiakaslähtöisestä kehittämismallista.

Asiakasymmärryksen syventäminen ja tarpeen tunnistaminen: Kehittäjäryhmä määrittelee toiminnanohjauksen käsitteen, jotta löydetään yhteinen ymmärrys asiasta. Huomioitavia asioita ovat päiväkodin henkilökunnan yksilölliset lähtökohdat eli ennakkokäsitykset, asenteet, tieto ja kokemukset. Ne vaikuttavat miten lapsen toimintaa tulkitaan ja mitkä asiat nähdään toiminnanohjauksen vaikeutena. Opinnäytetyöntekijät tuovat käsitteeseen teemat Inhimillisen toiminnan mallin mukaan. Teemat ovat henkilö, tekeminen ja ympäristö. Lisäksi kootaan päiväkotihenkilökunnan ajatuksia, mielikuvia ja kokemuksia konsultaatiosta ja konsultaatiotilanteista.

Tarpeen tunnistaminen: Kartoitetaan kehittäjäryhmän kanssa, miten toiminnanohjauksen hyvät taidot ja sen pulmat näkyvät päiväkodin arjessa sekä mitkä ovat olemassa olevat tukikeinot.

Tehdään yhdessä: Valitaan parhaat vinkit ja ideat toiminnanohjauksen tukemiseksi sekä kootaan näistä konsultaatiopaketti Book Creator -sovelluksella.

Toimintaterapeutit esittelevät konsultaatiopaketin ja kokoavat palautteen: Yhteiskehittäjäryhmille esitellään muodostettu konsultaatiopaketti. Ryhmäläisiltä kerätään palautetta siitä, ja konsultaatiopakettiin tehdään tarvittaessa muutoksia sekä ryhmätapaamisen aikana että myöhemmin.

Uuden palvelun kehittäminen: Tämä vaihe ei toteudu tämän opinnäytetyön puitteissa. Jatkossa opinnäytetyöntekijät käyttävät konsultaatiopakettia käytännön työssä ja tarvittaessa tekevät siihen lisää muutoksia. Konsultaatiopaketin käyttökokemusten ja yhteiskehittelykokemusten avulla luodaan uusi palvelu, jota markkinoidaan mm. varhaiskasvatukselle. Ryhmäkertojen kuvaus

Hyvinkään ryhmä kokoontui päiväkodin ryhmätilassa, ja Lohjan ryhmä toisen opinnäytetyön tekijän työtiloissa. Yhtein ryhmäkertaan varattiin kaksi tuntia aikaa. Kaikille ryhmäkerroille varattiin materiaaleja, muun muassa kyniä ja post-it-lappuja. Tapaamisiin oli varattu kahvia, teetä ja pientä syötävää. Ennen ryhmäkertoja sovimme omat roolimme: toinen on vastuussa ryhmän vetämisestä ja toinen on enemmän havainnoijan roolissa, mutta voi osallistua keskusteluun. Roolit vaihtuivat paikkakunnan mukaan.

Seuraavassa kuviossa olemme kuvanneet tapaamiskertojen prosessin.

Kuvio 5. Yhteiskehittelyryhmien prosessi.

Kahdelle ensimmäiselle tapaamiskerralle suunniteltiin alustava runko, jotka on kuvattu liitteissä. (Liite 3 ja Liite 4)

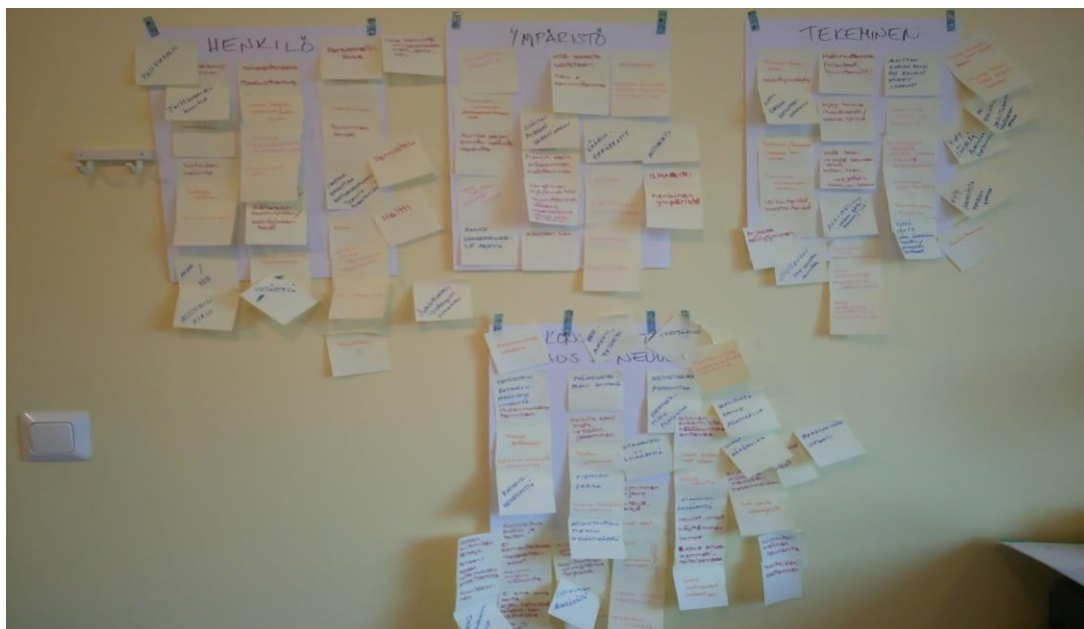
7.1 Ensimmäinen yhteiskehittely

Työskentely aloitettiin esittelykierröksellä, jossa jokainen kertoi lyhyesti itsestään ja omasta työstään. Samalla jokainen sai kehua itseään, ja sen tarkoituksena oli keventää tunnelmaa. Esittelykierröksen jälkeen ryhmäläisille esiteltiin tuleva työskentely aikatauluineen ja teemoineen.

Sekä Hyvinkään että Lohjan ryhmissä tunnelma oli innostunut ja rento. Ryhmät lähtivät nopeasti työskentelemään, ja ryhmäläiset innostivat toisiaan keskustelun aikana. Ryhmäläiset eivät tarvinneet lämmittelyä tai virittelyä keskustelun aloittamiseen. Lohjalla esittelykierröksellä kävi ilmi, että kolme ryhmäläisistä tuntee toisensa hyvin ja tekee yhteistyötä toisen projektin parissa. Hyvinkäällä erityislastentarhanopettajan tietotaito ja kokemus tuli näkyväksi muiden ryhmäläisten arvostuksena hänen kokemukseensa kohtaan. Lohjan ryhmä oli tasavertaisempi, eivätkä ammatilliset erot korostuneet.

Ryhmäläiset lähtivät määrittelemään toiminnanohjausta omien kokemustensa ja mielikuviansa kautta. Pyysimme ryhmäläisiä miettimään, mitä on toiminnanohjaus ja missä arjen tilanteissa se näkyy. Ryhmäläiset kirjasivat ajatuksia post it -lapuille noin viiden minuutin ajan. Korostimme ryhmäläisille, että kaikki vastaukset ovat tervetulleita ja että oikeita vastauksia ei ole. Ryhmäläiset alkoivat tämän jälkeen jakaa lapuille kirjoittamiaan ajatuksia toistensa kanssa. Jakamisen yhteydessä laput koottiin seinälle kolmen eri teeman alle. Teemat oli poimittu MOHOn käsitteistä, jotka ovat henkilö, tekeminen ja ympäristö. Tämän työskentelyn jälkeen kerroimme ryhmäläisille kirjallisuudesta keräämäämme tiivistelmää toiminnanohjauksesta.

Kahvitauon jälkeen jatkoimme työskentelyä, ja aiheena oli konsultaatio. Pyysimme taas ryhmäläisiä kirjaamaan post it -lapuille kokemuksia hyvistä ja huonoista konsultaatiotilanteista sekä ajatuksia, mitä heille tulee mieleen konsultaatiosta. Ohjasimme ryhmäläisiä miettimään konsultaatiota, ohjausta ja neuvontaa samana asiana.

Kuvio 6. Post it -laput koottuna teemoittain.

Molemmissa ryhmissä aikataulussa pysyttiin hyvin, ja varattu aika oli riittävä. Ryhmäkerän päätteeksi ryhmäläisille annettiin tehtäväksi havainnoida, miten toiminnanohjauksen haasteet näkyvät arjessa ja kuinka niitä voidaan tukea. Tavoitteena oli ylläpitää työskentelyä ryhmäkertojen välillä ja virittää ryhmäläisiä seuraavaan kertaan. Ennen lopetusta sovimme seuraavien kertojen aikataulut.

7.2 Toinen yhteiskehittely

Molemmilla paikkakunnilla toinen ryhmäkerta toteutui noin kolmen viikon kuluttua edellisestä kerrasta. Innostunut ja keskittynyt työskentelyilmapiiri jatkui edelleen, ja työskentely tuntui jatkuvan luonnollisesti siitä, mihin edellisellä kerralla jäätiin. Tapaamisen aluksi keskusteltiin edellisen kerran työskentelyn tunnelmista ja palautettiin mieliin ajatuksia toiminnanohjauksesta. Tämän jälkeen viritettiin keskustelua välitehtävästä, jossa piti havainnoida arjessa toiminnanohjausta, sen haasteita sekä keinoja tukea lasta. Ajatuksia koottiin taas post it -lapuille. Post it -laput koottiin yhdessä kolmen teeman alle: henkilö, tekeminen ja ympäristö.

Toiminnanohjauksen tukemiseksi uusia ideoita tai keinoja ei kummaltakaan ryhmältä noussut, mutta asenneilmapiirin merkitys toiminnanohjauksen tukemisessa korostui, ja siitä keskusteltiin paljon.

Kahvitauon aikana ohjasimme keskustelua konsultaatioon. Nostimme keskusteluun edellistä kertaa tarkemmin konsultaation hyvät käytänteet, esimerkiksi mikä on toimivin ajankohta konsultaatiolle päiväkodin näkökulmasta. Keskustelun aiheiksi nostimme kysymyksiä, siitä mitkä tekijät aiheuttavat vastarintaa yhteistyössä. Keskustelua käytiin myös tekijöistä, joilla yhteistyösuhteen voi saada tasavertaiseksi ja vastavuoroiseksi.

Aikaa oli varattu kaksi tuntia. Hyvinkäällä aika oli riittävä ja aikataulussa pysyttiin hyvin. Lohjan ryhmä oli selvästi rönsyilevämpi, ja lopussa tuli kiire saada työskentely päätökseen. Yhteisellä päätöksellä emme kuitenkaan varanneet yhtä ylimääräistä kertaa ennen päätöskertaa.

Kun molemmat tapaamiskerrat oli pidetty sekä Lohjalla että Hyvinkäällä, opinnäytetyöntekijät analysoivat ryhmien tuottamat aineistot Inhimillisen toiminnan mallia käyttäen. Kirjallisuudesta ja yhteiskehittelyryhmien tapaamisista muodostetun aineiston avulla koottiin konsultaatiopaketti Book Creator -sovelluksen avulla.

7.3 Kolmas yhteiskehittely

Kolmannella tapaamiskerralla ryhmän jäsenille esiteltiin koottu konsultaatiopaketti. Ryhmäläisille jaettiin palautelomake, joka sisälsi kysymyksiä konsultaatiopaketista sekä yhteiskehittelytyöskentelystä (Liite 5). Konsultaatiopakettia esitellessämme ryhmäläiset antoivat muutosehdotuksia aktiivisesti. Ideat ja ajatukset koottiin yhteen, ja pakettiin tehtiin esityksen aikana muutoksia. Lohjan ryhmä tapasi ensin, ja ryhmän esiin tuomat ideat esiteltiin Hyvinkään ryhmälle. Nämä ideat jalostuivat vielä lisää Hyvinkäällä.

Molemmissa ryhmissä tunnelma oli innostunut loppuun saakka ja työskentely koettiin antoisaksi. Osallistujat kokivat, että oli mielekästä pysähtyä pohtimaan asiaa sekä reflektoida toimintaa lasten kanssa. Rikkautena pidettiin sitä, että ryhmän jäsenet edustivat eri ammattiryhmiä ja eri päiväkotiryhmiä. Työskentelyssä nähtiin paljon työnohjauksellisia elementtejä oman työn, toimintatapojen ja ajatusten rikastuttajana. Ryhmäläisten mielestä konsultaatiopakettia voi jatkossa käyttää yksittäisen asiakkaan konsultaatiotilanteissa sekä alustuksena esimerkiksi päiväkotiryhmien työiltapäivillä tai hiukan muunneltuina vaikkapa vanhempainiltojen alustuksena. Lohjan ryhmä koki työskentelyn niin antoisaksi, että työskentelyn jatkaminen olisi ollut mielekästä. Lopussa tunnelma oli jopa haikea.

8 Tulokset

Tässä kappaleessa kuvaamme tulokset, jotka nousivat yhteiskehittelyryhmien keskusteluista ja post it -lappuihin kirjoitetuista ajatuksista ja määritelmistä. Kaksi ensimmäistä yhteiskehittelyn ryhmäkertaa äänitettiin, mutta äänityksiä ei tarvinnut käyttää tulosten analysoinnissa, koska post it -lapuista saatu aineisto oli riittävä.

8.1 Lapsen toiminnanohjauksen haasteet ja tukeminen

Toiminnanohjaukseen liittyvät tulokset ovat jaoteltu MOHOn kolmen käsitteen kautta, jotka ovat henkilö, tekeminen ja ympäristö.

8.1.1 Henkilö (tahto, tottumus, suoritus)

Lapsen hyvät toiminnanohjauksen taidot näkyvät sujuvana arkena. Lapsella on tunne omasta pärjäämisestään, osaamisestaan ja osallisuudesta ja ryhmään kuulumisesta. Lapsi tietää, mitä on meneillään ja mitä pitää tehdä. Lapsi tietää myös, mitä ympäristö häneltä odottaa. Lapsella tulee olla riittävät taidot hahmottaa itseään ja ympäristöään sekä tehdä valintoja.

Ryhmäläiset nostivat esiin myös persoonallisuuden ominaisuudet, muun muassa lapsen temperamentin, rohkeuden, mielikuvituksen, itseluottamuksen ja motivoitumisen toimintaan. Haasteina nähtiin lapsen omaehtoisuus ja impulsiivisuus. Vireystilan merkitystä myös pidettiin lapsen toiminnanohjaukseen vaikuttavana tekijänä. Lapsen nälkä, väsymys ja muut vaikuttavat tekijät täytyy poissulkea, kun arvioidaan lapsen toiminnanohjauksen taitoja.

Ryhmäläiset nostivat esiin ajatuksen siitä, että lapsen toiminnanohjauksen haasteet liittyvät esimerkiksi ADHD:n ja autismin kirjon diagnooseihin, mutta haasteita voi näkyä kennellä tahansa.

8.1.2 Tekeminen (taidot, osallistuminen, suoriutuminen)

Kun lapsella on hyvät toiminnanohjauksen taidot, hänen toimintansa on suunnitelmallista ja itsenäistä ja hänellä on kyky ohjata omaa toimintaansa tavoitteen ja päämäärän suuntaisesti. Lapsi pystyy kuuntelemaan ohjeet ja toimimaan niiden mukaisesti.

Lapsen toiminnanohjauksen haasteet näkyvät arjessa useimmiten päivittäisten toimintojen yhteydessä, joihin liittyy erilaisia vaiheita ja siirtymätilanteita. Näitä ovat muun muassa pukeutuminen, wc-käynnit ja ruokailut. Lapsen toiminta voi olla hidasta ja jumiutuva tai hyvinkin nopeaa ja impulsiivista. Leikki muiden lasten kanssa voi olla vaikeaa, ja leikin eteenpäin vieminen haastavaa. Ryhmäläiset nostivat esiin myös lapsen ei-toivotun käyttäytymisen, kierroksilla käymisen ja levottomuuden liittyvän lapsen toiminnan ohjauksen vaikeuksien ilmenemiseen. Ryhmäläiset pohtivat näiden lasten olevan helposti väärin ymmärrettyjä, kun taidot jäävät käyttäytymisen varjoon.

Lapsen toiminnanohjauksen taitojen kehitystä voi tukea erilaisin keinoin, muun muassa palkitsemalla onnistuneista suorituksista. Palkittava asia täytyy olla lapsen saavutettavissa, eikä palkintoa voi menettää. Palkinto voi olla aikuisen nostama peukku, kosketus, jonossa ensimmäisenä oleminen, peli tai leikki aikuisen kanssa. Myös koko ryhmä voi kerätä palkintoja, esimerkiksi purkkiin kerättäviä helmiä. Palkitseminen tehdään yhteistyössä vanhempien kanssa. Palkitseminen voi tapahtua myös kotona.

Tukikeinoina voi olla myös toiminnan pilkkominen pienempiin osavaiheisiin. Tästä esimerkkinä vaaterata, jossa aikuinen asettaa puettavat vaatteet lattialle siihen järjestykseen, jossa ne on tarkoitus pukea. Lapsi siirtyy vaihe vaiheelta seuraavan vaateen luokse. Myös sanallisia toimintaohjeita voidaan pilkkoa pienempiin selkokieleisiin osiin, joita annetaan lapselle sopivassa tahdissa. Lapsen onnistunutta toimintaa vahvistetaan antamalla positiivista palautetta ja jätetään epäonnistunut toiminta vähemmälle huomiolle. Lasta autettaessa puolesta tekemistä tulisi välttää, mutta aikuinen voi helpottaa loppuun pääsemisessä saattamalla tehtävän päätökseen yhdessä lapsen kanssa. Edellytyksenä on lapsen tunteminen ja aikuisen toimintatavan ja -tahdin sovittaminen lapsen tarpeita vastaaviksi.

8.1.3 Ympäristö (fyysinen ja sosiaalinen)

Fyysiseen ympäristöön liittyvänä tekijänä nähdään tila, jossa tekeminen tapahtuu, esimerkiksi perhepäivähoitopaikka vai päiväkotit. Myös päiväkodissa eri tiloissa tapahtuvalla toiminnalla nähdään olevan merkitystä, esimerkiksi pukeutuuko lapsi eteisessä vai muussa tilassa. Tilaa voidaan rajata myös erilaisin keinoin, esimerkiksi sanomalla, että sinun pukemistilasi on tämän maton päällä.

Fyysiseen ympäristöön kuuluvat myös välineet, joilla voidaan tukea lapsen toiminnanohjausta. Kuvien käyttö eri tavoin on merkityksellinen tukitoimi. Kuvia voidaan käyttää esimerkiksi päiväjärjestyksessä, leikinvalintatauluissa sekä pukemistilanteiden tukena. Tukikeinoina ovat käytössä myös tukiviittomat ja nopean piirtämisen tekniikka.

Ennakointi nähtiin merkityksellisenä toiminnanohjauksen tukitoimena. Lapsi tarvitsee aikaa valmistautuakseen siirtymätilanteisiin. Apuvälineinä näissä luettiin time-timer, tiimalasit, munakello ja aikapalikat. Ajan näkyväksi tekeminen auttaa myös hahmottamaan, kuinka paljon aikaa on käytettävissä kyseiseen toimintaan. Aikaan liittyviä asioita ovat myös riittävän ajan varaaminen tekemiselle ja kiireen tunnun välttäminen. Näin annetaan lapselle rauha toimia.

Sosiaaliseen ympäristöön kuuluvat henkinen ilmapiiri, asenneilmapiiri, kielenkäyttö, henkilökiemia, aikuisen läsnäolo sekä luottamussuhde aikuisen ja lapsen välillä. Nämä nousivat isoon rooliin ryhmäläisten keskustelussa. Aikuisen aito kiinnostuminen lapsesta yksilönä ja lapsen kohtaaminen yksilöllisesti ovat edellytyksiä lapsen tukemiseen arjessa. Lapsen vahvuuksien tunnistaminen ja heikkouksien kääntäminen positiiviseksi on tärkeää. Aikuisen on luotava tilanteita, joissa lapsella on mahdollisuus onnistua, esimerkiksi pukea sukat jalkaansa, vaikka muuten pukeminen on hankalaa. Tästä annetaan lapselle positiivista palautetta. Myös kaverin kanssa toimiminen voi olla toimintaa edistävä tekijä.

Ryhmäläiset nostivat keskusteluun vahvasti aikuisten asenteiden merkityksen lapsen kohtaamiseen yksilönä ja hänen vahvuuksiensa kautta, eikä hankaluuksien kautta esimerkiksi diagnoosin leimaamana. Lapsen haasteiden ja pulmien kanssa voi ja täytyy pystyä elämään. Tässä ryhmäläiset toivat esiin myös aikuisen omien toimintatapojen ja asenteiden arvioinnin tarpeen. Jos lapsen toiminta on takkuavaa, ensimmäiseksi aikuisen tulisi katsoa peiliin ja arvioida, onko hänen omalla toiminnallaan vaikutusta lapsen reaktioihin; olenko antanut ohjeet sopivalla tavalla, tuleeko lapsi kohdatuksi positiivisesti

yksilönä? Ryhmäläiset nostivat esiin, että tällaisessa tilanteessa voi olla hyödyllistä, jos lapsen kanssa toimiva aikuinen vaihtuu. Muutenkin lapsen leimaantumista tiettyyn aikuisen tulee huomioida. Lapsen toiminta voi onnistua tietyn aikuisen kanssa, ja lapsella tulisikin olla mahdollisuus valita, kenen kanssa hän toimii, jos se mahdollistaa toiminnan. Toisaalta vaarana on, että lapsi pystyy toimimaan vain tämän tietyn aikuisen kanssa eikä toiminta onnistu, jos kyseessä oleva aikuinen on poissa.

8.2 Konsultaatio

Yhteiskehittelyryhmä piti konsultaatiota osapuolien vastavuoroisena osaamisen ja tiedon jakamisena. He pitivät sitä yhteistyönä, jossa tietoa ja näkökulmia vaihdetaan ja annetaan. Konsultaatio on aitoa vuorovaikutusta, läsnäoloa ja kohtaamista. Konsultaatio koetaan usein ratkaisukeskeiseksi yhteiseksi pohdinnaksi, joka antaa työntekijöille voimavaroja. Konsultaation päämääränä on yhteinen tavoite, jonka tarkoituksena on edistää lapsen hyvinvointia. Siinä voidaan nähdä työnohjauksellisia elementtejä, jossa voidaan hyödyntää toisen ammattilaisen asiantuntijuutta.

Konsultaatio tarjoaa uusia vinkkejä ja ideoita toimintatapoihin sekä materiaalien ja välineiden käyttöön erilaisissa käytännön tilanteissa. Vinkit ovat toimivimpia silloin, kun niitä voidaan käyttää koko lapsiryhmän kanssa. Ammattilainen, joka tulee työyhteisön ulkopuolelta, voi tarjota uusia näkökulmia, työkaluja ja oivalluksia. Aina konsultaatio ei tarjoa työntekijälle uutta, vaan toisinaan se vahvistaa työntekijän omia ajatuksia ja toimintatapoja.

Ryhmäläiset kokivat, että konsultaatio voisi olla myös työntekijän toimintatapojen kriittistä tarkastelua, mutta sen edellytyksenä on luottamuksellinen ja tasavertainen suhde. Lapsen ja perheen tunteminen sekä päiväkodin arjen ja realiteettien ymmärtäminen ovat edellytyksiä onnistuneelle konsultaatiolle. Konsultaatio on siis yhteistyötä, joka on kuuntelemista ja vastavuoroista ja avointa tiedon jakamista.

8.2.1 Konsultaation hyvät käytänteet

Ryhmäläiset kokivat, että konsultaatiota voisi tapahtua jokaisen terapiakerran jälkeen. Se on jatkuvaa tiedon vaihtoa ilman erillistä konsultaatiokäyntiä. Ryhmäläiset nostivat

tärkeäksi myös terapiavihon, joka tekee näkyväksi, mitä terapiassa on tehty. Tämä on erityisen tärkeää, jos ohimennen tapahtuva keskustelu ei aina onnistu.

Ryhmäläisiltä nousi idea terapiajakson alussa pidettävästä aloituspalaverista, jossa sovitaan yhteiset toimintatavat, esimerkiksi kuka on lasta vastassa terapian jälkeen ja kuinka vastassa oleva aikuinen siirtää terapeutilta saamia vinkkejä ja ideoita muiden työntekijöiden tietoon. Samassa voidaan sopia tilankäytöstä sekä aikatauluista. Tavoitteena olisi myös tehdä näkyväksi odotukset, joita päiväkodilla on terapeuttia kohtaan, esimerkiksi säännöt ja aikataulut.

Jatkuvien ohimennen tapahtuvien konsultaatioiden rinnalle tarvitaan kuitenkin myös konsultaatiopalavereja, joissa asioihin voidaan syventyä paremmin ja joihin perhe voidaan ottaa mukaan. Tärkeänä pidettiin, että jo ennakkoon perheellä on tietoa asioista, joita käsitellään palavereissa, jotta tieto ei tule uutena asiana.

Terapeutin ryhmässä toimiminen tuo terapian lähemmäs arkea ja tekee toimintatavat näkyvämmiksi. Tämä edesauttaa vastavuoroisen suhteen luomista, ja näin vinkit ja ideat siirtyvät helpommin käytäntöön. Myös terapiatilanteisiin mukaan pääsemistä pidettiin tärkeänä. Nämä käytännöt lisäävät toisen työn sisällön hahmottamista, ja näin yhteistyö helpottuu. Ryhmäläiset kaipasivat konsultaatioihin uusien keinojen ja ideoiden konkreettista näyttämistä sekä niiden helppoa saatavuutta ja käyttöönottoa.

Konsultaatiotilanteissa tulee huomioida hyvät vuorovaikutuksen periaatteet, ja konsultaation tulee olla arvostavaa ja kohteliasta. Terapeutin tulee olla helposti lähestyttävä. Terapeutin tulee ymmärtää päiväkodin realiteetit, esimerkiksi aikataulut ja käytettävissä olevat tilat. Myös taloudelliset resurssit tulee huomioida esimerkiksi suositellessa materiaalihankintoja. Tietoa terapeutista kaivataan esimerkiksi nettisivujen tai esitteen muodossa, jonka avulla terapeuttiin voi tutustua.

8.2.2 Konsultaation karikot

Ryhmäläiset toivat esiin, että terapeutin ulkoinen olemus ja asenne voivat olla este luottamuksellisen ja vastavuoroisen suhteen luomisessa. Terapeutin sitoutuminen ja panostaminen asiaan näkyy myös terapeutin valmistautumisena toimintaan lapsen kanssa.

Tämä voi näkyä esimerkiksi terapiavälineiden määrässä. Terapeutin vuorovaikutus lapsen kanssa ja onnistuminen siinä vaikuttavat myös työntekijöiden arvostukseen terapeuttia kohtaan eikä se ole itsestään selvä asia.

Konsultaation esteenä voi olla myös päiväkotihenkilökunnan oma asenne työntekoon. Leipääntyminen omaan työhön tai esimerkiksi työuupumus vähentää mielenkiintoa yhteistyötä kohtaan. Tämä vaikuttaa myös siihen, kuinka konsultaation asiat otetaan vastaan ja yritetään siirtää arkeen.

9 Johtopäätökset

Tässä kappaleessa kuvaamme johtopäätökset lapsen toiminnanohjauksesta ja konsultaatiosta.

9.1 Mitä on toiminnanohjaus ja kuinka tukea lasta arjessa?

Toiminnanohjaus on lapsen kykyä toimia suunnitelmallisesti ja joustavasti vastaten ympäristön vaatimuksiin eli lapsen hyvät toiminnanohjauksen taidot näkyvät hyvinä toiminnan adaptaatiotaitoina. Lapsen arki näyttäytyy sujuvana ja joustavana, ja lapsen osallistuminen ryhmän arjen toimintaan on helppoa. Myös MOHOn kautta tulee näkyväksi toiminnallisen identiteetin ja pätevyyden merkitys toiminnallisen adaptaation saavuttamiseksi. Toiminnallinen adaptaatio on siis mielestämme verrattavissa lapsen hyviin oman toiminnanohjauksen taitoihin.

Lapsen toiminnallista pätevyyttä ja identiteettiä voidaan vahvistaa pilkkomalla toimintoja pienempiin osatekijöihin ja varmistaa näin lapsen onnistumisen kokemukset ja toiminnallisen pätevyyden tunne. Niitä voidaan vahvistaa myös yksittäisiä taitoja vahvistamalla esimerkiksi tasapainon vahvistaminen pukemisen mahdollistamiseksi sekä tarjoamalla lapselle erilaisia apukeinoja toiminnanohjauksen tukemiseksi esimerkiksi toimintavaiheet kuvitettuina.

Kirjallisuus ei korosta asenneilmapiirin merkitystä lapsen toiminnanohjauksen kuvailussa tai sen tukemisessa. Ryhmäläiset nostivat asenneilmapiirin kuitenkin merkittävään asemaan. Toiminnanohjauksen tukemisessa ei vaikuttaisikaan kuvilla tai muilla ympäristön apuvälineillä olevan niin suurta merkitystä kuin sillä, miten aikuiset kohtaavat lapsen. Ennakoitavuus niin toiminnoissa kuin aikuisen toimintatavoissa ja reagoinnissa erilaisissa tilanteissa luo lapselle turvallisuuden tunnetta. Kun lapsi kokee ilmapiirin ja ympäristön turvalliseksi, hän uskaltaa ja voi tehdä virheitä. Virheiden tekemisen kautta lapsella on mahdollisuus oppia valintojen tekemisen merkityksestä ja toisaalta mahdollisuus korjata omaa toimintaansa. Lapsi oppii toimintaansa liittyviä syy-seuraussuhteita, esimerkiksi sen, missä järjestyksessä vaatteet kannattaa pukea. Ennakointi ja ennakoitavuus ovat siis tärkeitä, mutta eivät pelkästään riitä, vaan ennakointia tulee ylläpitää lapsen arjessa koko ajan kaikessa toiminnassa. Toiminnanohjauksen tukeminen ei aina vaadi

fyysisen ympäristön muokkaamista, vaan toiminnanohjauksen tukeminen voikin olla aikuisen kannattelua, kannustusta ja sallivuutta. Tällöin lapsi kokee tulevansa kohdatuksi omana itsenään, eikä hänen tarvitse peitellä omia haasteitaan ottamalla tilanteessa esimerkiksi hauskuuttajan roolia.

Toiminnanohjausta tukeva asenneilmapiiri muodostuu siis lapsen sosiaalisen ympäristön elementeistä. Edellytyksenä on lapsen aito kohtaaminen, lapsen tunteminen ja luottamuksellinen suhde. Aikuisen tulee olla tilanteissa aidosti läsnä ja käyttää lasta kohtaan kunnioittavaa kieltä. Myös henkilökemiat tulee ottaa huomioon. Aina ei esimerkiksi lapsen ja aikuisen tempo toiminnassa kohtaa ja aikuisen tulisi huomioida mukauttamalla omaa toimintaansa lapsen toimintaan.

Lapsen toiminnassa haasteet saattavat näyttäytyä arjessa samanlaisina, on sitten kyseessä motorinen pulma tai toiminnanohjauksen pulma. Lapsi voi kieltäytyä pukeutumisesta tai viivyttellä sitä, koska esimerkiksi sukan vetäminen jalkaan on käsien heikon motorikan vuoksi vaikeaa, tai käyttäytyä omaehtoisesti, kun ei osaa organisoida pukemistaan niin, että tietäisi, mistä aloittaa. Myös Kuuri (2008) tuo tutkimuksessaan esiin, että lapsen tai nuoren käytöshäiriöiden taustalla saattaisivat olla toiminnanohjauksen haasteet yhdessä kielellisen erityisvaikeuden kanssa. (Kuuri 2008:16.)

Tästä syystä toiminnanohjauksen vaikeuksien tunnistaminen voi olla haastavaa, ja se voi sekaantua esimerkiksi lapsen jonkin taidon puutteen tai lapsen käytöshäiriöiden kanssa. Olisikin tärkeää tunnistaa toiminnanohjauksen haasteet varhaisessa vaiheessa ja tarjota lapselle riittävät tukitoimet, jotta ennaltaehkäistään tulevaisuuteen mahdollisesti ennustettavia mielenterveysongelmia ja syrjäytymisen vaaraa, kuten myös Cramm ym. (2013) tutkimuksessaan toteavat. (Cramm ym. 2013: 139.) Nämä auttavat lapsen toiminnallisen pätevyyden ja identiteetin kehitystä myönteisessä valossa.

Ilman varhaista tunnistamista ja riittävää tukea toiminnanohjauksen pulmat eivät ole ainoastaan lapsuusiän ongelma, vaan pulmat kulkevat mukana muuttaen muotoaan iän myötä. Alle kouluikäisen toiminnassa korostuvat tarkkaamattomuus ja keskittymisvaikeudet. Kouluikäisen toiminnassa korostuu alisuoriutuminen, ja tällöin lapsi pystyy vertaamaan omia taitojaan suhteessa ikätovereidensa taitoihin. Jatkuvat ristiriidat kaverisuhteissa ja epäonnistumiset voivat vaikuttaa lapsen minäkuvaan kielteisesti ja vahvis-

taa erilaisuuden ja huononmuuden kokemuksia. Aikuisuuteen mennessä tarkkaavuuden ongelmat voivat lieventyä, mutta sosiaalisen kanssakäymisen ja tunne-elämän ongelmat saattavat korostua. (Nieminen ym. 2013:17.)

Ottaen huomioon, kuinka pitkät vaikutukset toiminnanohjauksen haasteilla saattaa olla ihmisen elämässä, ne eivät saa mielestämme riittävää huomiota arjessa. Toiminnanohjauksen haasteiden tukemisessa positiivisella ilmapiirillä on merkittävä rooli, ei niinkään apuvälineillä tai fyysisellä ympäristöllä. Haasteiden lähestyminen positiivisesta näkökulmasta ja negatiivisen huomion jättäminen vähemmälle vaikuttaa vahvasti lapsen toiminnallisen pätevyyden ja identiteetin vahvistumiseen. Lapsen uskallus ottaa haasteita vastaan lisääntyy, ja mahdollinen alisuoriutuminen vähenee. Positiivista ilmapiiriä voi vahvistaa antamalla lapselle mahdollisuuksia valita, jos valitseminen on mahdollista. Tukeamalla lapsen toiminnanohjauksen taitoja mahdollistetaan lapsen oikeus osallistua omaan arkeensa.

9.2 Toimiva konsultaatio ja sen karikat

Ryhmät tuottivat meille konsultaatiosta käytännön konkreettista tietoa ja kokemuksia, joita ei aiheen kirjallisuudesta löytynyt. Ryhmäläiset kokivat, että konsultaatio pitää sisällään työnohjauksellisia elementtejä, ohjausta ja neuvontaa sekä yhteistä reflektiota. Yllättävää olikin, kuinka paljon päiväkotihenkilökunta kaipaa ja arvostaakin ohimennen tapahtuvaa konsultaatiota. Ohimennen tapahtuva konsultaatio on jatkuvaa yhteistyötä, mutta myös varsinaisille konsultaatiopalavereille on oma tarpeensa.

Meidän ennakkooajatuksemme konsultaatiosta oli, että se on terapiasta erillinen tapahtuma. Sen aikana terapeutti antaa tietoja ja vinkkejä lapsen toimintakyvyn haasteisiin liittyen. Ryhmäläiset toivat vahvasti esiin, että konsultaatio on enimmäkseen ja parhaimmillaan ohimennen tapahtuvaa tiedon vaihtamista. Tätä emme itse olleet pitäneet niin merkittävässä asemassa. Ohimennen tapahtuva konsultointi onnistuu luontevasti, jos lapsen terapia toteutuu päiväkotiympäristössä säännöllisesti. Jos terapia toteutuu vastaanotolla, ohimennen tapahtuva konsultaatio ei onnistu, vaan silloin on varattava erikseen aika konsultaatiolle. Kuitenkaan käytännön työssämme puhtaita konsultaatiokäyntejä ei ole, vaan niihin aina sisältyy lapsiryhmän toiminnan havainnoiminen ja tutustuminen kyseisen ryhmän toimintaan. Koska toimimme itsenäisinä ammatinharjoittajina, myöskään maksajatahot eivät mahdollista pelkkien konsultaatiokäyntien toteuttamista,

vaan ohjaukseyntien tulee sisältyä terapiatyöhön. Terapeutin osallistuminen lapsen arkeen päiväkotiryhmän mukana tai toisaalta päiväkotihenkilökunnan mahdollisuus osallistua terapiahetkiin tuovat toimintaan läpinäkyvyyttä ja mahdollisuuksia yhteiseen tiedon ja kokemusten siirtämiseen.

Ohimennen tapahtuva keskustelu ei kuitenkaan aina onnistu luontevasti esimerkiksi haastavien henkilökemioiden vuoksi. Se vaikuttaa myös meidän tapaamme työskennellä. Emme anna niin aktiivisesti vinkkejä lapsen toimintaan tai toimintatapoihin liittyen, jos vastapuoli ei osoita kiinnostustaan asiaa kohtaan. Myös ryhmäläiset nostivat keskusteluun non-verbaalin viestinnän merkityksen vastavuoroisen suhteen luomisessa. Terapeutin innostuminen ja kiinnostuminen lapsesta tulee olla ulospäin nähtävää, ja muun muassa vaatetuksen ja välineistön pitää olla leikkitalanteisiin sopivaa. Niiden myötä terapeutin vakuuttavuus lisääntyy ja sitoutumisen tunnelma vahvistuu. De Meulder (2017) tuo tutkimuksessaan esiin, että koska jokaisella ihmisellä on omat tapansa ja tyyliensä työskennellä, yhteistyön onnistuminen ei ole itsestään selvää (De Meulder 2017: 33). Arvostuksen ansaitseminen päiväkotihenkilökunnan silmissä nousi keskusteluun tasa-vertaisen ja vastavuoroisen suhteen luomisen osalta.

Tasavertaisen asetelman saavuttaminen on onnistuneen konsultaation edellytys. Osapuolilla olisi hyvä olla selvillä ajatus, että tyhmiä kysymyksiä ei ole. Konsultaation lähtökohtana voisi olla, että vastaukset pulmiin löytyvät yhteisen pohdinnan kautta reflektoidulla toimintaa avoimin mielin. Jokaisella ammattilaisella on oma vastuunsa, että yhteistyö onnistuu. Konsultaatio voisikin olla monialaista yhteistyötä, ja neuvonnan näkökulmaa tulisi välttää. Konsultaation onnistuminen ei ole yksin terapeuttien vastuulla, sillä myös päiväkodin henkilökunnan vastuulla on, että he ovat kiinnostuneita asioista ja ottavat vastuulleen tiedon siirtämistä.

Keskustelujen aikana nousi ryhmäläisiltä idea terapiajakson aluksi toteutettavasta aloituspalaverista päiväkotihenkilökunnan kanssa. Vastaava tapaaminen toteutetaan lapsen vanhempien kanssa, mutta päiväkodin kanssa toteutettava palaveri ei ole ollut käytäntönä. Koemme, että jatkossa toimintaterapeutin tulee osoittaa tässä aktiivisuutta sopiakseen päiväkodin kanssa aloituspalaverista, jotta reunaehdot tulevat sovituiksi molemmin puolin yhteistyön onnistumiseksi. Aloituspalaverissa sovitaan konkreettisia asioita aikatauluista ja tiloista, mutta keskustellaan myös käytännön keinoista, joilla mahdollistetaan konsultaatiotilanteet. Palaverissa voidaan tehdä näkyväksi, että terapiatilanteiden tavoitteet ja tarkoitukset eivät välttämättä avaudu muille ilman keskustelua. Keskustelun

aika ei ole terapian aikana vaan terapiatilanteen jälkeen. Myös tämä asia on aloituspa-laverissa läpi käytävä asia. Pohdimme, olemmeko me pitäneet näitä asioita itsestään-selvyytenä ja vastavuoroisen suhteen syntymistä automaationa. Mielestämme emme ole tehneet tämän eteen riittävästi töitä.

Konsultaation epäonnistumisen aiheuttajista keskusteluun ei aluksi noussut aiheita, mutta pikkuhiljaa keskusteluun nousi muutos- ja asennevastarinta. Molempien osapuol-lien tulee olla kiinnostuneita kehittämään ja tarvittaessa muuttamaan omaa toimintaansa. Työuupumus ja haluttomuus kehittää omaa työtä voivat estää konsultaation asioiden siirtymisen arkeen. De Meulderin (2017) mukaan osapuolten tulee olla avoimia ja val-miita vastaanottamaan toistensa tietoja, neuvoja ja näkemyksiä. Jos osapuolet ovat liian vahvasti omien ammatillisten näkökulmiensa takana, voi syntyä yhteentörmäyksiä ja yh-teistyö ei mahdollistu. (De Meulder 2017: 33-34.)

Koska konsultaatio nähdään jatkuvana yhteistyönä ja toisaalta yhteistyö päiväkodin kanssa lapsen arjen ymmärtämiseksi välttämättömänä lapsen terapian kannalta, poh-dimme voiko ja onko edes tarvetta erottaa konsultaatiota irralliseksi asiaksi. Pohdimme, onko konsultaatio sittenkin monialaista yhteistyötä. Myös Kela toimintaterapian maksa-jana edellyttää meidän tekevän tiivistä yhteistyötä lapsen lähiympäristön kanssa.

Tulosten läpi käymisen myötä nousee esiin toimintaterapeutin ammatillinen rooli. Toi-mintaterapeutilla on kokonaisvaltainen näkökulma lapsen toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä. Toimintaterapeutin osaamiseen kuuluvat toiminnan analyysi sekä ympäristö-tekijöiden vaikutuksen huomioiminen lapsen toimintakykyyn. Niiden kautta tuodaan toi-minnanohjauksen tukemiseen erilaista näkökulmaa esimerkiksi pilkkomalla toimintako-ronaisuus pienempiin osatekijöihin. Näin lapsen on helpompaa saada onnistumisen koke-muksia ja edetä kohti suurempia toimintakokonaisuuksia.

10 Konsultaatiopaketti

Konsultaatiopaketti luotiin tablettitietokoneelle Book Creator -sovelluksen avulla. Valitsimme sovellukseen tehtävän konsultaatiopaketin, koska tabletti kulkee meidän mukamme arjen työssä, ja näin ollen konsultaatiopaketti on myös aina mukana ja käytettävissä nopeissakin tilanteissa.

Tavoitteena oli luoda visuaalisesti selkeä ja innostava esitys lapsen toiminnanohjauksesta, ja haasteiden esiintymisestä arjessa sekä vinkkejä, kuinka lasta voi tukea erilaisin keinoin päiväkodin arjessa. Konsultaatiopaketin alussa kuvataan visuaalisen kuvan avulla, mistä elementeistä toiminnan ohjaus koostuu. Kuvan tueksi on tehty muistilista toimintaterapeuttien käyttöön kuvan osa-alueiden sisällöstä ja niiden ilmenemisestä. Tätä muistilistaa ei lisätä sovellukseen.

Kuvio 7. Konsultaatiopaketin kansi.

Sovellukseen on tehty näkyväksi, kuinka haasteet näkyvät arjessa. Lapsen toiminnanohjauksen tukikeinot on listattu sovellukseen Inhimillisen toiminnan mallin käsitteiden mukaan. Käsitteet ovat henkilö, ympäristö ja tekeminen.

Kuvio 8. Henkilöön liittyviä tukikeinoja.

Tukikeinot on kuvattu sovellukseen kuvien, videon ja erilaisten listojen avulla. Tarvittaessa yksittäisistä sovelluksen sivuista voidaan ottaa tulosteita, jotta konsultaatiossa esiin tulevan tiedon ja ideoiden siirtyminen arkeen mahdollistuu helposti.

Lopuksi konsultaatiopakettiin on koottu lista kysymyksiä, joiden tarkoituksena on herättää kuulija pohtimaan toiminnanohjauksen tukikeinojen käyttöä arjessa ja erityisesti asenneilmapiirin merkitystä. Sovellukseen on koottu myös vinkkilista aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta.

Tätä konsultaatiopakettia käytetään jatkossa kahden itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivan toimintaterapeutin konsultaatiotilanteissa, joihin liittyvät toiminnanohjauksen asiat. Tulevaisuudessa konsultaatiopakettia voidaan käyttää myös esimerkiksi päiväkotihenkilökunnan työlläpäivien alustuksena, mutta siihen tarkoitukseen paketti tulee muokata esim. Powerpoint -esitykseksi, jotta se on helpommin esitettävissä suuremmalle yleisölle.

12 Pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen lähti liikkeelle meidän omista tarpeistamme saada lisätietoa lapsen toiminnanohjauksesta sekä toimintaterapeutin konsultaatiosta päiväkoteihin. Keväällä 2016 Innovaatio-opintojen yhteydessä tehdystä kyselystä nousi tarve tuoda toimintaterapiasta laajempaa tietoa päiväkotien henkilökunnalle. Näihin tarpeisiin vastataksemme halusimme lähteä luomaan konsultaatiopakettia sekä oman työemme tueksi että lisätäksemme ja laajentaaksemme päiväkotien tietoa toimintaterapiasta. Ajatus yhteiskehittelystä nousi myös päiväkotien henkilökunnan innokkuudesta yhteistyöhön. Yhteistyötä helpotti meidän pitkä työkokemuksemme verkostoissa, ja pystyimme käyttämään näitä olemassa olevia verkostoja yhteiskehittelyryhmän kokoamisessa.

Opinnäytetyön tekemisen aikana MOHOn käsitteet aukenivat meille nyt aiempaa selvempinä, vaikka viitekehys on ollut tausta-ajatteluna koko työuramme ajan. Opinnäytetyön yhtenä tarkoituksena olikin syventää meidän omaa ammatillista identiteettiämme, ja tämän myötä se on toteutunut. MOHO vaikutti sopivan hyvin työskentelymme viitekehykseksi, koska siinä tulevat monipuolisesti näkyväksi toimintaan vaikuttavat asiat. Eriyisesti ympäristön vaikutus on MOHOssa tuotu näkyväksi.

Opinnäytetyön tulosten luotettavuutta lisää kahden yhteiskehittelyryhmän käyttö. Tulokset kylläntyivät, kun molemmat ryhmät tuottivat keskenään samaa sekä kirjallisuuden kanssa yhteneväistä tietoa. Opinnäytetyöprosessi on kuvattu niin, että se olisi toistettavissa uudelleen. Prosessin eettiset näkökohdat on huomioitu kirjaamalla kommentit nimettöminä ja siten, että tutkittava asia ei toteudu henkilötasolla vaan sitä tutkitaan ilmiönä.

Ryhmäläisten yhteistyö oli sujuvaa, ja se lähti vaivatta liikkeelle. Tätä saattoi edesauttaa se, että ryhmäläiset tunsivat toisensa melko hyvin ennestään. Ryhmäläiset toivat itse esiin, että tällainen työskentelytapa oli mukava ja antoisa. He kertoivat, että pohdinnalle tietyn aiheen äärellä olisi enemmänkin tarvetta. Ryhmäläisiltä kerättiin palautetta koko työskentelyprosessista ja konsultaatiopaketista. Toinen ryhmä korosti työskentelyprosessin palautteessaan keskustelujen merkitystä. Tämän ryhmän viimeisellä tapaamiskerralla oli haikea tunnelma työskentelyn päättyessä. Toinen ryhmä taas korosti palautteessaan konsultaatiopaketin sisältöä ja sen jatkokäytön mahdollisuuksia.

Ryhmäläisten tiedot lapsen toiminnanohjauksesta olivat hyviä. Tulos olisi ollut varmasti erilainen, jos ryhmäläisten tieto olisi ollut vähäisempää. Ryhmäläiset oli valittu meidän omien kokemustemme perusteella, tietäen, että yhteistyö heidän kanssaan on sujuvaa. Työskentelyn alussa meillä oli tarkoituksena saada tietoa siitä, mitä päiväkotien henkilökunta tietää toiminnanohjauksesta. Koska ryhmät muodostuivat henkilöistä, joiden tiesimme tietävän paljon aiheesta, emme olisi saaneet vastausta tähän tämän prosessin puitteissa. Tästä johtuen muokkasimme näkökulmaa vastaamaan tätä työskentelyä. Pohdimme, olisimmeko saaneet erilaista tietoa päiväkotien oikeasta tietotasosta, jos ryhmäläisten tieto toiminnanohjauksesta olisi ollut vähäisempää, ja minkälainen rooli meillä siinä tapauksessa olisi ollut yhteiskehittelyryhmien vetämisessä. Nyt pystyimme pienin kysymyksin johdattelemaan keskustelua aiemmin määriteltyjen teemojen pariin, ja ryhmät pystyivät hyvin luokittelemaan tietoaan annettujen käsitteiden alle.

Yhteiskehittelyryhmien kanssa työskentely oli mielenkiintoista ja vaivatonta. Koimme, että pystyimme toimimaan ryhmäläisten kanssa tasavertaisessa asemassa. Yhteiskehittelyryhmät tuottivat paljon tietoa toiminnanohjauksesta, mutta tärkeimpänä tietona meidän käytännön työmme kannalta pidämme kuitenkin tietoa ja kokemuksia, joita saimme konsultaatioon liittyen. Yhteiskehittelyn menetelmän käyttäminen oli mielestämme niin antoisaa ja mielenkiintoista, että aikomuksemme on jatkossakin käyttää tätä menetelmää käyttäessämme konsultaatiopakettia esimerkiksi päiväkotihenkilökunnan työiltapäivien alustuksena. Päiväkotihenkilökunnan kanssa työskentely on parhaimmillaan yhteiseen kumppanuuteen ja tasavertaiseen kohtaamiseen perustuvaa toimintaa. Tasavertaisessa kumppanuuteen perustuvassa työskentelytavassa pidetään molempien osapuolien työpanosta arvokkaana, ja molempien työtä voidaan tukea pienellä ajatusten vaihtamisella ja toimintatapojen tukemisella. Opinnäytetyön suurin anti olivatkin konsultaatioon liittyvät asiat. Konsultaatio on ollut meidän mielissämme liian juhlavaa, kun päiväkotihenkilökunta kokee hyötyvänsä eniten juuri ohimennen tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Toimintaterapeutin osallistumista päiväkodin arkeen pidetään tärkeänä.

Konsultaatiopaketin luominen Book Creator -sovelluksen avulla oli mielenkiintoista ja mukavaa. Jatkossa pakettia on helppo muokata käytön myötä saatavien kokemusten mukaan. Nyt kahden esittelykokemuksen perusteella paketti tuntui selkeältä ja toimivalta. Myös ryhmäläiset antoivat paketista positiivista palautetta. He kokivat sen selkeäksi ja laajaksi, mutta konkreettisia käytännön esimerkkejä kaivattiin vielä lisää.

Tulevaisuudessa konsultaatiopaketti toimii yhtenä työvälineenä konsultaatiotilanteissa. Sovellukseen on koottu runko aiheesta, ja se vaatii lisäksi meidän selityksemme asiasta. Sovelluksen sivuja ei ole tarkoitettu käytettäväksi irrallisina. Ilman asioiden auki puhumista ne saattavat vääristyä. Tästä syystä paketti ei sovellu yleisesti jaettavaksi esimerkiksi paperiversiona. Jos konsultaatiopakettia tulevaisuudessa esitetään suuremmalle yleisölle, se vaatii mielestämme rinnalle esimerkiksi Power Point -esityksen, jolloin se on esitettävissä helpommin videotykin avulla esimerkiksi vanhempainilloissa. Jotta uutta palvelumuotoa on helpompi markkinoida, tuote tarvitsee myyvän nimen. Markkinoinnin väyliä kartoitetaan aluksi varhaiskasvatuspäälliköiden ja erityispäivähoidon koordinaattoreiden kautta.

Opinnäytetyön tekemisen kautta emme saaneet toiminnanohjauksesta uutta tietoa, mutta nyt koemme, että tietomme aiheesta on aiempaa jäsentyneempää. Se, että asenneilmapiiri nousi ryhmäläisten keskuudessa toiminnanohjasta tukevaksi elementiksi niin vahvasti esiin, yllätti meidät. MOHOn ohella myös ICF (Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus) tuo esiin asenneilmapiirin vaikutuksen ihmisen toimintaan, käyttäytymiseen ja sosiaaliseen elämään. Asenteilla voi olla positiivisia vaikutuksia, kuten henkilöä kunnioittavia käytänteitä. Asenteilla voi olla myös negatiivisia vaikutuksia, kuten henkilön leimaaminen, stereotyyppitys tai laiminlyönti. Taustalla voivat vaikuttaa myös ihmisen omat arvot ja uskomukset. (ICF 2011: 187). Ryhmäläisetkin toivat esiin lapsen leimaantumisen riskin hankalaksi lapseksi, jos hänellä on toiminnanohjauksen haasteita. Toiminnanohjauksen tarkastelu on herättänyt meissä hyvinkin syvällisiä pohdintoja muun muassa siitä, kuinka lapsen toiminnanohjauksen vaikeuksilla on vaikutus myöhempään elämään. Mietimme, ovatko toiminnanohjauksen haasteet aliarvostettu ja huomioitu pulma. Pohdimme myös, onko esimerkiksi lääkäreillä riittävästi tietoa erottaa lapsen tunne-elämän haasteet lapsen toiminnanohjauksen haasteista. Olisi-kin tarvetta tutkia asiaa tarkemmin, koska lapsen mahdollinen kuntoutus ja sen tavoitteet ovat riippuvaisia diagnoosista.

Myös Kuuri (2008) toteaa tutkimuksessaan, että nuoruusiän käytöshäiriöitä voitaisiin ehkäistä toiminnanohjauksen vaikeuksien varhaisemmalla tunnistamisella ja hoidolla. Hän korostaa toiminnanohjauksen taitojen vahvistamista erilaisilla interventiomenetelmillä kotona, päivähoidossa ja toimintaterapiassa.

Pohdimme, onko toiminnanohjauksen vaikeuksien tunnistamisen kannalta merkitystä, onko tutkiva taho psykiatri vai neurologi. Haastava käyttäytyminen saattaa peittää alleen

oman toiminnanohjauksen pulmat, jotka voidaan tulkita itsesäätelyn ja tunnesäätelyn haasteiksi riippuen lääkärin näkökulmasta. Tämä voi vaikuttaa muun muassa kuntoutusjakson pituuteen, kuvallisen tuen saatavuuteen sekä siihen, kuinka lapseen suhtaudutaan. Toiminnanohjauksen tarkempi tarkastelu ja pohdinta herättivät meidät miettimään, onko tutkivilla ja hoitivilla tahoilla riittävästi tietoa toiminnanohjauksesta ja sen vaikutuksista lapsen toimintakykyyn pitkävaikutteisesti. Tarkastelu on myös avannut silmämme huomaamaan, että toimintaterapeuttien tulee jatkossa ottaa kantaa ja tarttua ponnekkammin toiminnanohjauksen haasteisiin, koska toimintaterapian näkemys lapsen toiminnasta on kokonaisvaltaista sekä ympäristötekijät huomioivaa. Lasten oikeuksien sopimus (1998) korostaa, että lapsella on oikeus saada sellaiset olosuhteet, jotka tukevat lapsuutta ja lapsen kehitystä juuri tämän hetkisessä elämässä.

Jäimme myös pohtimaan periytyvyyden ja ympäristötekijöiden merkitystä toiminnanohjauksen haasteiden esiintyvyydessä. Närhi ja Korhonen (2006) tuovatkin esiin Mieli ja Aivot kirjassa, että toiminnanohjauksen kehittyminen on osin riippuvainen keskushermoston kypsymisestä ja nämä keskushermoston alueet ovat hyvin myöhään kehittyviä ja mukautumiskykyisiä. Tästä syystä ne ovat pitkään alttiita ympäristön vaikutteille. Ympäristöstä saadut vaikutteet osaltaan vaikuttavat siihen minkälaisiksi toiminnalliset järjestelmät muovautuvat. (Hämäläinen – Laine – Aaltonen – Revonsuo toim.2006: 266.)

Opinnäytetyöntekijöiden kesken yhteistyö oli sujuvaa. Aikataulujen sovittaminen vaati hiukan panostusta, mutta koimme, että yhdessä tehden pystyimme syvällisemmin reflektimaan ajatuksiamme ja saimme toisistamme tukea. Pitkän työkokemuksen myötä meillä on paljon erilaisia kokemuksia ja ajatuksia myös toiminnanohjauksesta. Ajoittain omien ajatusten punaisen langan löytäminen ja kirjaaminen esimerkiksi johtopäätöksiin on ollut haastavaa. Opinnäytetyön raportin kirjoittamiseen olisi ollut hyvä varata enemmän aikaa. Opinnäytetyön tekeminen työn ohessa on ollut haastavaa, opintovapaa olisi ollut tervetullut tässä kohtaa. Kuitenkin opinnäytetyön tekeminen on antanut meille paljon uusia eväitä toimintaterapeuttina toimimiseen.

Lähteet

Cramm H, Krupa T, Missiuna C., Lysaght R.M., Parker K. 2013. Broadening the Occupational Therapy Toolkit: An Executive Functioning Lens for Occupational Therapy With Children and Youth. *The American Journal of Occupational Therapy*. November/December 2013, Volume 67, Number 6. s. 139-147.

De Meulder A. 2017. Synergiaedun saavuttaminen. Grounded theory-tutkimus opettajan ja toimintaterapeutin yhteistyön rakentumisesta perusopetuksessa. Erityispedagogiikan pro gradu-tutkielma. Kasvatustieteenlaitos. Jyväskylän yliopisto.

Forsyth K. & Parkinson S. 2008. MOHOST; Inhimillisen toiminnan mallin seulonta-arviointi, käsikirja. University of Illinois at Chicago. Model on Human Occupation Clearinghouse.

Hanhela A. & Hietaniemi K. 2012. Yhteisen asiantuntijuuden äärellä. Lähiverkoston ohjaus lasten toimintaterapiassa. Opinnäytetyö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Oulun seudun ammattikorkeakoulu.

Harra T., Mäkinen E. & Sipari S. 2012. Yhteiskehittelyllä hyvinvointia. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Hautala T, Hämäläinen T., Mäkelä L. & Rusi-Pyykönen M. 2011. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita Prima.

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino OY.

Holma T. (Toim.) 1994. Suomen Kuntaliitto. Helsinki. Toimintaterapia nimikkeistö ja toimintaterapian tuotteistaminen.

Huotari A. & Tamski E. 2010. Tammenterhon tarinoita. Kirja valmennuksesta. Tampere: Juvenes Print- Tampereen yliopistopaino OY.

ICF – Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. 2011. 4 p. Helsinki: World Health Organization & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.

Isomäki H. 2011. Kun hahmottaminen ja keskittyminen on vaikeaa ja käytös häiriöksi, mikä avuksi? <<http://www.lukiksero.net/pdf/heli-isomaki-ksero-22-11-2011.pdf>>

Juusola M. 2012. Levottomat Aivot. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Kielhofner, G. 2008. Model Of Human Occupation. Theory and Application. Fourth edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, a Wolters Kluwer business.

Lapsen oikeuksien sopimus (1998). Lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. <<https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/sopimuksen-yleisperiaatteet/lapsen-oikeus-elamaan-henkiinjaamiseen-kehittymiseen/>> Luettu 23.4.2017.

Loukusa S. & Paavola L. (toim.) 2011. Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Juva: Bookwell OY.

Niemi P. & Keskinen E. (toim.) 2002. Taitavan toiminnan psykologia. Turun yliopiston psykologian laitos. Helsinki: Hakapaino OY.

Närhi V. & Korhonen T. 2006: Toiminnan ohjauksen kehitys. Teoksessa Hämäläinen H., Laine M., Aaltonen O. & Revonsuo A. 2006. Mieli ja aivot. Kognitiivisen neurotieteen oppikirja. Kognitiivisen neurotieteen tutkimuskeskus. Turun yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy

Paavilainen P. 2016. Toimivat aivot. Kognitiivisen neurotieteen perusteita. Keuruu: Edita.

Rantanen K., Vierikko E., Nieminen P. 2013: Totaku II. Toiminnanohjauksen ja tarkkaavuuden ryhmäkuntoutus. Käsikirja. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Savolainen T. & Aralinnä V. (toim.) 2016. Toimintaterapianimikkeistö. Kuntaliitto.

Siiskonen T., Aro T., Ahonen T & Ketonen R. 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: Bookwell Oy.

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 20.4.2017

Toiminnanohjaus. HUS. <http://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/foniat-ria/lapsen_neuropsykologinen_arvio/toiminnanohjaus/Sivut/default.aspx> Luettu 20.4.2017.

Tuning Educational structure in Europe 2008. Reference points for the design and delivery of degree programme in occupational therapy. EU Education and culture Life Long Learning. ENOTHE.

Vehviläinen S. 2014. Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta. Tallinna: Printon Trükikoda AS.

Virtanen P., Suoheimo M., Lamminmäki S., Ahonen P., Suokas M., 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Tekesin katsaus 281/2011. < <https://www.tekes.fi/globalassets/julkaisut/matkaopas.pdf>> Luettu 23.4.2017.

Lupa-anomus opinnäytetyön tekemiseen

LUPA-ANOMUS

Opiskelemme Metropolia ammattikorkeakoulussa Toimintaterapian AMK-päivitysoopintoja. Opintoihin liittyy opinnäytetyön tekeminen. Pyydämme kohteliaasti lupaa saada koota 3-5 henkilön yhteiskehittelyryhmän (lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja, lastenhoitaja, avustaja) eri päiväkodeista. Liitteenä on opinnäytetyön työsuunnitelma, jossa opinnäytetyön sisältö ja työn eteneminen on tarkemmin kuvailtu.

Helsingissä 19.12.2016

Susanna Halonen, toimintaterapeutti

Mira Komulainen, toimintaterapeutti

Tiedote ryhmäläisille

Hyvä yhteistyökumppani,

kutsumme Teidät mukaan kehittämään kanssamme toimintaterapeuttien konsultaatiopalveluja liittyen lapsen oman toiminnan ohjailun tukemiseen päiväkodin arjessa. Tämä yhteiskehittely liittyy Metropolia ammattikorkeakoulun Toimintaterapeutti AMK-tutkinnon opinnäytetyöhön.

Työn tavoitteena on koota yhteiskehittelyn menetelmin päiväkotien henkilökunnan kanssa konsultaatiopaketti lapsen oman toiminnan ohjailusta ja sen tukemisesta päiväkodissa. Konsultaatiopakettia toimintaterapeutit voivat jatkossa käyttää apuna yksittäisen asiakkaan+ ohjaus- ja konsultointitilanteissa. Konsultaatiopakettia voidaan tulevaisuudessa käyttää myös esimerkiksi uutena palvelumuotona tuotettavien päiväkotien työiltapäivien vetämiseen tai vanhempainiltojen alustuksena. Uuden palvelun tarkoituksena on lisätä ja monipuolistaa toimintaterapeutin työnkuvan tunnettavuutta päiväkodeissa.

Yhteiskehittelyyn tarvitsemme Teidän näkökulmaa lapsen oman toiminnan ohjailusta ja sen pulmista päiväkodin arjessa. Kaipaamme myös teidän kokemuksia toimintaterapeutin antamista konsultaatioista ja ohjaamistilanteista. Tavoitteenamme on saada näkyväksi hyvät käytänteet.

Pyydämme Teitä osallistumaan yhteiskehittelyryhmään. Ryhmän tapaamisia on kolme, joista ensimmäisellä kerralla määrittelemme yhdessä lapsen oman toiminnan ohjailua ja miten se näkyy päiväkodin arjessa. Seuraavalla kerralla määrittelemme kuinka lapsen oman toiminnan ohjailun haasteet näkyvät päiväkodin arjessa sekä listataan olemassa olevia hyviä käytänteitä tukea lasta, jolla on oman toiminnan ohjailun pulmia. Tarkoituksena on ideoida myös uusia tuki-keinoja. Tarvittaessa sovitaan vielä yksi tapaamiskerta. Viimeisellä kerralla ryhmäläisille esitellään valmis konsultaatiopaketti ja kerätään kokemuksia työskentelystä.

Yhteiskehittelytapaamiset toteutetaan toimintaterapeutin vastaanottotiloissa ja ryhmän tapaaminen kestää kerrallaan noin kaksi tuntia. Ryhmän tapaamisia on kolme kertaa, tarvittaessa voidaan lisätä neljäs kerta. Teidän ei tarvitse valmistautua tapaamisiin etukäteen. Ensimmäinen tapaamiskerta on tammikuussa 2017 ja seuraavat kerrat sovitaan yhdessä ryhmäläisten kanssa, kuitenkin niin, että tapaamiskerrat ovat käyty maaliskuun 2017 loppuun mennessä. Jokaisella ryhmäkerralla on tarjolla pientä syötävää ja kahvia ja teetä.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen toimintatutkimus, johon aineisto kerätään päiväkodeista muodostetun 3-5 henkilön ryhmän kanssa yhteiskehittelyn menetelmin. Yhteiskehittelyssä muodostetun aineiston lisäksi kerätään kirjallisuudesta aiheeseen liittyvää teoriatietoa. Aineisto analysoidaan teorialähtöisesti Inhimillisen toiminnan mallia käyttäen. Tässä opinnäytetyössä kuvataan prosessi konsultaatiopaketin luomisesta yhteiskehittelyn menetelmin.

Osallistuminen on vapaaehtoista ja voitte keskeyttää sen syytä ilmoittamatta milloin tahansa ilman, että siitä koituu Teille mitään haittaa. Voitte myös peruuttaa suostumuksen osallistumiseen. Yhteiskehittely on prosessinomaista ja työskentelyn kannalta on tärkeää, että voisitte sitoutua kaikkiin tapaamiskertoihin.

Ryhmäkerrat taltioidaan äänitallenteena tai videoimalla aineiston keräämisen tueksi. Kaikki aineistojen materiaali kerätään, tallennetaan ja käsitellään luottamuksellisesti henkilötietolain edellyttämällä tavalla. Tutkimuksen tulokset esitetään siten, ettei yksittäinen osallistuja ole tunnistettavissa. Tutkimuksia koskevia tietoja ei luovuteta ulkopuolisille tahoille, eikä niitä käytetä muuhun kuin tämän opinnäytetyön tekemiseen. Tallennetut tiedot säilytetään opinnäytetyöntekijöiden toimitiloissa hyvää tutkimustapaa noudattaen lukitussa kaapissa. Kerätty aineisto hävitetään loppuraportin kirjoittamisen jälkeen toukokuussa 2017.

Osallistumisenne on arvokasta, jotta voimme kehittää lapsen oman toiminnan ohjailun tuke-
mista päiväkodeissa sekä toimintaterapeutin konsultointipalveluja.

Ensimmäinen ryhmätapaaminen on tammikuussa 2017 viikolla 4 tai 5

Yhteistyöterveisin,

Mira Komulainen

Susanna Halonen

Toimintaterapeutti

Toimintaterapeutti

ENSIMMÄISEN YHTEISKEHITTELYKERRAN RUNKO

ENSIMMÄINEN YHTEISKEHITTELY

TERVETULOA

- Susanna ja Mira esittäytyvät
- Ryhmäläisten esittely
Kuka olet, mitä teet ja missä olet töissä, minkäikäiset ryhmäläiset? Yksi kehu itsestäsi.

PROJEKTIN TIIVISTELMÄ

- Tämän työskentelyn tavoitteena on saada vastauksia, kuinka toimintaterapeutti voi konsultoida päiväkotihenkilökuntaa tukemaan arjessa lasta, jolla on oman toiminnan ohjailun haasteita.
- Kolme tapaamiskertaa
 - 1 kerta: määritellään mitä oman toiminnan ohjailu on, missä tilanteissa hyvät taidot näkyvät
 - (Kotiläksy: havainnointi miten haasteet näkyvät arjessa ja keinot tukea)
 - 2 kerta: miten oman toiminnan ohjailun haasteet näkyvät arjessa sekä olemassa olevat keinot tukea lasta jolla on haasteita, ideoidaan uusia keinoja, arvioidaan, tarvitaanko vielä yksi kerta
- 3. kerta tarvittaessa, jatketaan edellisen kerran työskentelyä
- 3/4 kerta: valmis työ esitellään ryhmäläisille, kerätään kokemuksia työskentelestystä, keskustellaan mahdollisista kehitysideoista

ALOITETAAN TYÖSKENTELEY

- post it: mitä tulee mieleen; oman toiminnan ohjailu, vapaata kirjoittamista, oikeaa vastausta ei ole, adjektiiveja, tilanteita
- TEEMAT:
ympäristö;
sosiaalinen ja toiminta,

henkilö;
tahto/haluaminen, tottumus, suoritus, henkilökohtainen vaikuttaminen, mielenkiinnon kohteet tavat, roolit,

tekeminen
osallistuminen, suoriutuminen, taidot

TOISEN YHTEISKEHITTELYKERRAN RUNKO

2.YHTEISKEHITTELY

- YHTEENVETO TYÖSKENTELYSTÄ
- YHTEENVETO TOIMINNANOHJAILUSTA
- HAASTEET ARJESSA
 - ARJEN TILANTEET
 - ONKO LAPSELLA MAHDOLLISUUS TEHDÄ VALINTOJA?
 - ONKO KYSEESSÄ TOIMINTA JOKA ON LAPSELLE TÄRKEÄ/ MERKITYKSELLINEN?
 - ONKO LAPSELLA MAHDOLLISUUS TUNTEA ONNISTUMISTA?
 - ONKO LAPSELLA MAHDOLLISTA OSALLISTUA TOIMINTAAN YHDESSÄ YSTÄVIENSÄ KANSSA?
- KEINOT TUKEA ARJESSA
 - MITEN ASENNEILMAPIIRIIN VOI VAIKUTTAA?
 - VÄLINEET
- UUSIEN KEINOJEN IDEOINTIA

KONSULTAATIO

- MIKÄ ON TOIMIVA AJANKOHTA?
- MITKÄ TEKIJÄT OVAT NE MIKSI TERAPEUTIN EHDOTTAMAT ASIAT EIVÄT SIIRRY ARKEEN?
- ASENNEILMAPIIRI
- MIKÄ ASIA ON SE MIKÄ SAA VASTARINNAN AIKAAN (eleet, puhe, vaatteet)?
- MILLÄ TEKIJÖILLÄ TILANTEEN SAA TASAVERTAISEKSI JA VASTAVUOROISEKSI?

PALAUTEKYSELY YHTEISKEHITTELYRYHMÄLÄISILLE

PALAUTELOMAKE KONSULTAATIOPAKETISTA JA YHTEISKEHITTELY TYÖSKEN- TELYMENETELMÄSTÄ

Ajatuksia konsultaatiopaketista:

-hyvää, huonoa, kehitettävää, lisättävää, puutteita.

Ajatuksia yhteiskehittelystä työskentelytapana?

-Voisiko sitä käyttää jatkossa esim. toiminnanohjailun konsultaation alustuksena?

-Jos ei, niin miksi?

Mitä tästä työskentelystä jäi sinulle käteen?

KIITOS YHTEISTYÖSTÄ JA PALAUTTEESTA!